

Kapitel 1

Arbejdsgruppens opgave

1.1 Nedsættelse, kommissorium og sammensætning

Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, nedsatte ved skrivelse af 5. marts 2001 en arbejdsgruppe, som skulle overveje i hvilket omfang ændringen af reglerne for varetægtsfængsling i isolation burde have en afsmittende virkning på reglerne om enrumsanbringelse.

Arbejdsgruppen skulle foretage en evaluering af virkningen af de ændrede regler i varetægtsbekendtgørelsen og besøgs-cirkulæret om regimet for isolerede varetægtsarrestanter.

Arbejdsgruppen skulle overveje, i hvilket omfang de ændrede regler for isolationsfængsling bør have en afsmittende virkning på reglerne om enrumsanbringelse.

Arbejdsgruppen skulle i den forbindelse overveje, om der bør fastsættes tidsmæssige grænser for varigheden af enrumsanbringelser eller om der eventuelt bør indføres en regel om, at tvungen enrumsanbringelse skal forelægges for direktoratet allerede efter 1 eller 2 uger.

Arbejdsgruppen skulle endvidere overveje, om der bør indføres regler om, at indsatte, der har været enrumsanbragt i et vist tidsrum, skal tilbydes regelmæssige og længerevarende samtaler med f.eks. præst, læge eller psykolog samt have særlig adgang til eneundervisning og arbejde, herunder anden godkendt aktivitet.

Det skulle overvejes, om der bør indføres en regel, hvorefter det påhviler personalet at være særlig opmærksom på, om indsatte, der er anbragt i enrum, har behov for øget personalekontakt, tilsyn af læge, herunder af en psykiater osv.

Arbejdsgruppen skulle endvidere overveje, hvorvidt enrumsanbragte bør have øget adgang til besøg, gårdtur eller andet. Det bør i den forbindelse overvejes, om enrumsanbragte skal have adgang til pc'er på cellen samt have gratis TV.

Endelig skulle arbejdsgruppen overveje, om eventuelle nye regler om enrumsanbringelse også skal gælde for personer, der selv har anmodet om at blive anbragt i enrum.

Ved tillægskommissorium af 20. marts 2001 blev det bestemt, at arbejdsgruppen i forbindelse med afgrænsningen af dens opgave skulle overveje, hvorvidt der er behov for en mere nuanceret definition/beskrivelse af begrebet enrumsanbringelse, hvoraf det fremgår, at der kan være tale om forskellige grader af begrænsning af den indsatte ret til at afsone i fællesskab. I givet fald skal de statistiske registreringer ændres i overensstemmelse hermed.

I arbejdsgruppens overvejelser burde det indgå, at FN's Menneskerettigheds komité efter eksaminationen i Geneve af Danmarks 4. rapport under FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder har udtrykt bekymring for omfanget af isolationsfængsling og enrumsanbringelse i Danmark.

Arbejdsgruppen skulle endvidere være opmærksom på reglerne i lov nr. 432 af 31. maj 2001 om fuldbyrdelse af straf mv., der trådte i kraft den 1. juli 2001.

Arbejdsgruppen har haft følgende sammensætning:

Kontorchef Marianne Secher, Direktoratet for Kriminalforsorgen (formand)

Overlæge Peter Kramp, Justitsministeriet, Retspsykiatrisk Klinik, Psykiatrisk konsulent for Direktoratet for

Kriminalforsorgen

Vicefængselsinspektør Nanna Jensen, Københavns Fængsler

Overvagtimester Ole Teddy Sørensen, Statsfængslet i Vridsløselille

Arrestforvarer Erling Kristian Jensen, Arresthuset i Odense

Specialkonsulent Marianne Hoffgaard, Direktoratet for Kriminalforsorgen

Økonomikonsulent Jacob Bitsch, Direktoratet for Kriminalforsorgen

Overvagtimester John Kristiansen, Direktoratet for Kriminalforsorgen

Psykolog Tommy Lillebæk, Anstalten ved Herstedvester (udpeget ved tillægs-kommissorium)

Fuldmægtig Marianne Kristensen, Direktoratet for Kriminalforsorgen (sekretær)

Økonomikonsulent Jacob Bitsch udtrådte af arbejdsgruppen i august 2001.

Arbejdsgruppen skulle ifølge kommissoriet afgive indstilling til direktoratet senest 1. september 2001, hvilket dog siden er ændret til december 2001.

1.2 Baggrunden for arbejdsgruppens nedsættelse

Baggrunden for arbejdsgruppens nedsættelse var dels en ændring pr. 1. juli 2000 af retsplejelovens regler om varetægtsfængsling i isolation, dels forskellige internationale anbefalinger vedrørende Danmarks anvendelse af isolation og enrumsanbringelse.

Der henvises til uddybende beskrivelse af baggrunden indledningsvist i afsnit 4.1 nedenfor.

1.3 Gruppens arbejde

Arbejdsgruppen har holdt 5 møder og et 2 dages seminar. Herudover er der holdt møder i flere underarbejdsgrupper.

Arbejdsgruppen har foretaget to spørgeskemaundersøgelser. Et spørgeskema er sendt til alle arresthusene, inklusive Københavns Fængsler, og arrestafdelingerne med spørgsmål om behandlingen af isolerede varetægtsarrestanter, og et spørgeskema er sendt til fængsler og arresthuse, inklusive Københavns Fængsler, med spørgsmål om enrumsanbringelse. Herudover er der indhentet oplysninger fra politiet om isolerede varetægtsarrestanters adgang til besøg, samt oplysning om gældende ret om enrumsanbringelse i Sverige og Norge.

1.4 Terminologi

I straffuldbyrdelsesloven, som trådte i kraft den 1. juli 2001, ændredes terminologien, således at »enrumsanbringelse« kaldes »udelukkelse fra fællesskab«.

Arbejdsgruppen begyndte sit arbejde før lovændringen. Arbejdsgruppen har for overskuelighedens skyld valgt at anvende betegnelsen »enrumsanbringelse« i kapitlerne 1, 3 og 5 – 8. I kapitlerne 2, 4, 9 og 10 anvendes betegnelsen »enrumsanbringelse« i bagudrettede formuleringer og betegnelsen »udelukkelse fra fællesskab« i anbefalinger og fremadrettede formuleringer.

1.5 Afgrænsning af kommissoriet

Varetægtsfængsling i isolation

Arbejdsgruppen skulle foretage en evaluering af virkningen af de ændrede regler i varetægtsbekendtgørelsen og besøgscirkulæret om regimet for isolerede varetægtsarrestanter.

Der foreligger ikke opgørelser eller indberetninger, der registrerer antallet af tilbud før og efter regelændringerne. Da der desuden kun er forløbet forholdsvis kort tid siden regelændringerne, har arbejdsgruppen måttet afgrænse opgaven til at indhente oplysninger om, hvordan regimet nu er for isolerede varetægtsarrestanter, og om der er sket praksisændringer siden regelændringerne. Arbejdsgruppen har ikke på baggrund af det materiale, det har været muligt at indhente med den tid og de ressourcer, arbejdsgruppen har haft til rådighed, haft mulighed for undersøge, hvorvidt de ændrede regler har betydet, at belastningen ved at være isolationsfængslet er blevet mindre. En undersøgelse heraf ville kræve et omfattende projekt i stil med isolationsundersøgelsen, hvor den psykiske helbredstilstand hos isolerede varetægtsarrestanter undersøges nærmere og sammenlignes med tidligere undersøgelser.

Enrumsanbringelse

Arbejdsgruppen finder, at det som i isolationsreglerne er relevant at afgrænse ændringer til at gælde enrumsanbringelser over 14 dage. Arbejdsgruppens begrundelse herfor fremgår i afsnit 10.5.1.

Som følge heraf er arbejdsgruppen enig om at afgrænse arbejdsgruppens opgave til anbringelse efter cirkulæret om enrumsanbringelse (bekendtgørelsen om udelukkelse fra fællesskab). De øvrige anbringelser, hvor indsatte er udelukket fra samvær med andre indsatte, herunder forhørs-celle, observationscelle m.m., er for kortvarige til, at arbejdsgruppen finder, at de er målgruppe i forhold til kommissoriet, som det er formuleret. Dette gælder også foreløbig enrumsanbringelse, jf. oplysning om den tidsmæssige udstrækning heraf i afsnit 7.3 under punkt III Andet.

Arbejdsgruppen har særskilt overvejet spørgsmålet om strafcelleanbringelse, idet strafcelle også er en anbringelse uden samvær med medindsatte, og idet der er enkelte strafcelleanbringelser, der har en varighed på mere end 14 dage. Gruppens overvejelser fremgår af kapitel 3.

Efter de gældende regler anses anbringelse på særlige afdelinger for bestemte kategorier af indsatte, f.eks. stofmisbrugere, indsatte med tilknytning til visse organiserede grupper, herunder rockergrupper, eller indsatte med særlig lange eller korte straffe, ikke for enrumsanbringelse, selvom en sådan placering udelukker de indsatte fra samvær med indsatte, der ikke tilhører de særlige kategorier, jf. Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgens skrivelse nr. 88 af 16. maj 2001 om bekendtgørelse om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse.

Kapitel 2

Principielle synspunkter og resume

For overskuelighedens skyld gives i dette kapitel en kort oversigt over arbejdsgruppens principielle synspunkter og anbefalinger. Desuden er alle anbefalinger i indstillingen skrevet med fremhævet skrift.

Isolerede varetægtsarrestanter

Det er arbejdsgruppens overordnede vurdering, at arresthusene generelt administrerer i overensstemmelse med de nye regler om isolerede varetægtsarrestanter, dog har cirka to trediedele af de isolerede varetægtsarrestanter i arresthusene ikke mulighed for regelmæssige samtaler med psykolog, men alene med præst og læge.

Arbejdsgruppen anbefaler, at det overvejes, hvorledes de nødvendige ressourcer kan stilles til rådighed for arresthusene, således at de isolerede varetægtsarrestanter, der ønsker det, kan få samtaler med psykolog.

Alle arresthuse bør indføre en procedure for information af isolerede varetægtsarrestanter.

Overordnet skal arbejdsgruppen anbefale, at der tilstræbes et nogenlunde ensartet regime for isolerede varetægtsarrestanter.

Strafcelle

Strafcelleanbringelser er for langt størstedelens vedkommende kortvarige, men der er enkelte strafcelleanbringelser, der har en varighed på mere end 14 dage.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der er behov for at anbefale ændringer af reglerne om strafcelleanbringelse, når der er tale om ophold i strafcelle i under 14 dage. Arbejdsgruppen har herved blandt andet lagt vægt på, at langt de fleste strafcelleanbringelser varer under 14 dage, at de anbragte kender varigheden, hvilket må antages at minimere belastningen, de gældende regler om tidsbegrænsning, samt at der er mulighed for domstolsprøvelse af anbringelser over 7 dage.

For de forholdsvis få anbringelser med en varighed på over 14 dage finder arbejdsgruppen, at personalet i særlig grad skal være opmærksomme på de anbragtes tilstand.

Frivillig udelukkelse fra fællesskab

Arbejdsgruppen finder anledning til at påpege, at der generelt påhviler kriminalforsorgen et ansvar for, at alle, der indsættes til afsoning af en frihedsstraf, kan afsone i fællesskab under trygge forhold uden risiko for trusler med videre fra medindsatte.

Såfremt dette ikke er muligt, er den mest hensigtsmæssige placering af denne gruppe indsatte anbringelse i særlige afdelinger med begrænset fællesskab, hvor de indsatte, der nu er frivilligt udelukket fra fællesskab, kan anbringes sammen efter en konkret vurdering af, hvem der kan afsone sammen.

Tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab

Det er kun et begrænset antal indsatte, som i mere end 4 uger er undergivet tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab. I 2000 varede 3,5 % af de tvangsmæssige udelukkelse fra fællesskab over 28 dage.

Kun få indsatte i størrelsesordenen 10 – 15 indsatte pr. kvartal er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab uden mulighed for samvær med medindsatte i mere end 4 uger.

Arbejdsgruppen finder, at muligheden for udelukkelse fra fællesskab er nødvendig for at tilgodese hensynet til opretholdelse af ro og orden i kriminalforsorgens institutioner, herunder at der fortsat helt undtagelsesvist vil være behov for at kunne udelukke 15-17 årige fra fællesskab.

Af humane grunde bør udelukkelse fra fællesskab begrænses mest muligt, særligt bør udelukkelse fra fællesskab i over 14 dage nøje og jævnlige overvejes.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der på nuværende tidspunkt bør indføres en tidsmæssig overgrænse for varigheden af udelukkelse fra fællesskab. Arbejdsgruppen er delt i spørgsmålet om, hvorvidt der bør fastsættes en ufravigelig overgrænse for udelukkelse fra fællesskab for de 15 – 17 årige. Flertallet af gruppens medlemmer finder efter en samlet vurdering ikke grundlag for at fastsætte en ufravigelig overgrænse, idet der i ganske særlige tilfælde vil kunne være behov for udelukkelse i længere tid. Enkelte (2) af gruppens medlemmer finder, at der bør indføres en overgrænse på 8 uger på baggrund af samme hensyn, som førte til fastsættelse af en ufravigelig overgrænse i reglerne om varetægtsfængsling i isolation.

Arbejdsgruppen finder, at midlertidig udelukkelse fra fællesskab som absolut hovedregel ikke bør vare mere end fem dage.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der er behov for at ændre på forelæggelsesreglerne, således at der bør ske hyppigere indberetning end efter de gældende regler. Arbejdsgruppen foreslår, at institutionerne gøres opmærksom på, at de ugentlige notater med overvejelser om helt eller delvis at bringe

udelukkelsen til ophør skal indeholde en mere udførlig og konkret begrundelse for, hvorfor den indsatte skal udelukkes fra fællesskab.

Arbejdsgruppen er enige om, at det som i isolationsreglerne er relevant at afgrænse anbefalinger om ændring af regimet til at gælde udelukkelse fra fællesskab over 14 dage.

Arbejdsgruppen finder, at muligheden for samvær med medindsatte er af stor betydning for indsatte, der er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i over 14 dage. Institutionerne bør derfor i hvert enkelt tilfælde nøje overveje, hvorvidt en tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab i over 14 dage kan kombineres med samvær med en eller flere medindsatte.

Den mest hensigtsmæssige placering for indsatte, der er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i over 14 dage, er i en særlig afdeling, indrettet til modtagelse af indsatte, der midlertidigt skønnes uegnet til fællesskab på almindelig fællesskabsafdeling.

Efter udelukkelse fra fællesskab i over 14 dage skal personalet i særlig grad være opmærksomme overfor de indsatte. Personalet skal nøje overveje, om der er mulighed for gradueringer i anbringelsen. Herunder skal det overvejes, om der kan tilbydes fællesskab med en eller flere indsatte i cellen eller under gårdtur, mulighed for arbejde i fællesskab, arbejde i særligt indrettede lokaler, eneundervisning, aktiviteter i fritiden sammen med personalet. Endvidere skal det overvejes, om samtale med præst, læge eller psykolog skal foreslås. I overvejelserne skal indgå en konkret vurdering af den enkelte indsatte, herunder hensynet til orden og sikkerhed i institutionen.

Ved tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab i over 14 dage bør der være mulighed for gratis tv, som kan lånes af institutionen. Der skal ikke være adgang til pc og playstation på egen celle. Arbejdsgruppen foreslår, at indsatte, der er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i over 14 dage, i nærmere angivne tidsrum i særligt indrettede lokaler får mulighed for at spille playstation og lignende sammen to og to.

Arbejdsgruppen finder, at der udover ovennævnte anbefalinger bør gælde særlige anbefalinger for indsatte, som er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i mere end 3 måneder.

Kompetencen til at beslutte udelukkelse fra fællesskab i mere end 3 måneder bør ligge i direktoratet, for indsatte under 18 år dog allerede, hvis de har været udelukket fra fællesskab i mere end 8 uger. Stillingtagen til regimet skal efter samme periode foretages af direktoratet, og de indsatte skal efter anmodning kunne få en samtale med en repræsentant fra direktoratet.

Det mest hensigtsmæssige regime for indsatte, der er langvarigt udelukket fra fællesskab, er etablering af små (4–8 personer) særligt sikrede afdelinger.

Indsatte, der er udelukket fra fællesskab i mere end 3 måneder uden samvær med medindsatte, skal have tilbudt særligt veludstyrede celler, gratis pc til brug på cellen samt have udvidet mulighed for besøg.

Definition og statistiske indberetninger

Arbejdsgruppen finder fortsat, at begrebet udelukkelse fra fællesskab bør defineres sådan, at begrebet omfatter enhver form for udelukkelse fra fællesskab. Arbejdsgruppen finder, at fællesskab i denne sammenhæng må forstås som det almindelige fællesskab på en institution. Arbejdsgruppen finder, at de statistiske indberetninger bør ændres, så det fremgår, at der er forskellige grader af udelukkelse fra fællesskab.

Arbejdsgruppen anbefaler, at de statistiske indberetninger vedrørende frivillig udelukkelse fra fællesskab fremover kun omfatter indsatte, der ønsker at isolere sig totalt fra andre indsatte. Alle frivillige udelukkelser fra fællesskab af denne type skal indberettes.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der (som nu) foretages indberetning af alle tvangsmæssige udelukkelse fra fællesskab, og at institutionerne tillige – i hvert fald ved tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab over 14 dage – indberetter, hvilken grad af udelukkelse fra fællesskab der er tale om, det vil sige med/uden samvær med medindsatte

Arbejdsgruppen skal anbefale, at der udarbejdes ensartede retningslinjer for indberetning af midlertidig udelukkelse fra fællesskab

Kapitel 3

Strafcelle

Reglerne om disciplinærstraf findes i §§ 67 – 70 i straffuldbyrdelsesloven, som trådte i kraft 1. juli 2001. Desuden i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 385 af 17. maj 2001 om udståelse af strafcelle, anvendelse af forhørscele og behandlingen af disciplinærsager i fængsler og arresthuse (disciplinærstrafbekendtgørelsen) og i Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgens vejledning nr. 91 af 16. maj 2001 om behandlingen af sager om disciplinærstraf, konfiskation og modregning af erstatningsbeløb (disciplinærstrafvejledningen).

Straffuldbyrdelseslovens § 68, stk. 2 indeholder en angivelse af, hvornår strafcelle kan anvendes som disciplinærstraf og indebærer i forhold til tidligere regler og praksis en skærpelse af betingelserne for anvendelse af strafcelle som disciplinærstraf. Strafcelle kan anvendes for følgende forhold eller forsøg herpå: Udeblivelse eller undvigelse, indsmugling, besiddelse eller indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer eller andre stoffer, der er forbudt efter den almindelige lovgivning, indsmugling eller besiddelse af våben og andre personfarlige genstande, vold eller trusler om vold mod medindsatte, personale eller andre i institutionen, groft hærværk og andre grove eller oftere gentagne forseelser.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med straffuldbyrdelseslovens § 112, nr. 3, hvorefter endelige administrative afgørelser om disciplinærstraf i form af strafcelle i mere end 7 dage kan indbringes til prøvelse for retten.

I modsætning til enrumsanbringelse gives strafcelle for en bestemt tid, så straffcelleanbragte ved præcis, hvor længe anbringelsen varer. I de gældende regler er der fastsat tidsmæssig begrænsning for varigheden. Det fremgår af § 70 i straffuldbyrdelsesloven, at indsatte højst kan ikendes strafcelle i 4 uger, og af § 1, stk. 2 i disciplinærstrafbekendtgørelsen, at varetægtsarrestanter højst kan ikendes strafcelle i 2 uger.

Strafcelle er i modsætning til tvangsmæssig enrumsanbringelse pønalt begrundet.

Straffcelleanbringelser er for langt størstedelens vedkommende kortvarige, men der er enkelte straffcelleanbringelser, der har en varighed på mere end 14 dage. I perioden januar kvartal 2000 – oktober kvartal 2000 var der ud af i alt 1.386 anbringelser i ubetinget strafcelle 1.316 med en varighed på 1 – 7 dage, 64 med en varighed på 8 – 14 dage, 4 med en varighed på 15 – 21 dage og 2 med en varighed på 22 – 28 dage.

Arbejdsgruppen finder, at strafcelle er et nødvendigt disciplinærmiddel til opretholdelse af ro og orden i kriminalforsorgens institutioner. Arbejdsgruppen kan ikke pege på en foranstaltning, der hensigtsmæssigt kan erstatte eller begrænse den nuværende anvendelse af strafcelle. Arbejdsgruppen vil i den forbindelse fremhæve, at ikendelse af strafcelle rammer de indsatte ens. Belastningen er lige stor for en stærk som en svag indsat, i modsætning til ikendelse af en bøde.

På baggrund af at langt de fleste straffcelleanbringelser varer under 14 dage, at de anbragte kender varigheden, hvilket må antages at minimere belastningen, de gældende regler om tidsbegrænsning, samt

at der er mulighed for domstolsprøvelse af anbringelser over 7 dage, **finder arbejdsgruppen ikke, at der er behov for at anbefale ændringer af reglerne om straffcelleanbringelse, når der er tale om ophold i strafcelle i under 14 dage.** Arbejdsgruppen har herved også lagt vægt på, at strafcelle er pønalt begrundet, hvilket kan tale imod indførelse af begunstigende ændringer i regimet. For de forholdsvis få anbringelser med en varighed på **over 14 dage finder arbejdsgruppen, at personalet i særlig grad skal være opmærksomme på de anbragtes tilstand.**

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at ved høring af institutionerne i forbindelse med udfærdigelse af de administrative regler i henhold til straffuldbyrdelsesloven var der et åbent fængsel, der fandt, at reglerne om strafcelle burde ændres, således at det fremgår, at der skal være mulighed for begrænset fællesskab. Som begrundelse herfor henviser fængslet til de undersøgelser og den erfaring, som har påvist skadevirkninger ved varetægtsfængsling i isolation. Fængslet oplyser desuden, at det hidtil har været praksis at fuldbyrde strafcelle i arresthus, og at der har været adgang til fællesskab med andre indsatte under arresthusopholdet.

Arbejdsgruppen har af tidsmæssige grunde ikke haft mulighed for at undersøge, om det er praksis, at straffcelleanbragte sædvanligvis har adgang til begrænset fællesskab, og om der i forlængelse heraf er behov for at ændre reglerne på området

Kapitel 4

Regelgrundlaget

4.1 Ændringen af reglerne om behandlingen af isolerede varetægtsarrestanter

Den 18. maj 2000 vedtog Folketinget en ændring af Retsplejeloven, som trådte i kraft den 1. juli 2000. Formålet med lovændringen var at opnå en væsentlig begrænsning i anvendelsen og varigheden af isolationsfængsling. Lovændringen indebar således blandt andet kortere tidsbegrænsninger for isolationsfængsling, herunder en overgrænse for isolation på 3 måneder, som retten kun helt undtagelsesvis kan forlænge. Der er endvidere særlige regler for arrestanter under 18 år, herunder en ufravigelig overgrænse for isolation på 8 uger.

Lovændringen indebar desuden, at justitsministeren fastsatte særlige regler om behandlingen af arrestanter, der er anbragt i isolation, herunder regler om øget personalekontakt, udvidet adgang til besøg, særlig adgang til eneundervisning og bestemte typer af arbejde samt tilbud om regelmæssige og længerevarende samtaler med præst, læge, psykolog eller andre.

Baggrunden for lovændringen var resultaterne af isolationsundersøgelsen og efterundersøgelsen, som samlet konkluderede, at varetægtsfængsling i isolation sammenlignet med ikke-isolation indebærer en belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred.

Endvidere er anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation et område, der har international bevågenhed. Således har F.N.'s Torturkomité senest i 1996 anbefalet, at varetægtsfængsling i isolation kun anvendes under særlige omstændigheder og undergives en nøje regulering, blandt andet med hensyn til maksimal varighed. Europarådets Torturkomité har desuden i 1997 anbefalet, at anvendelsen af isolation kun bør finde sted, når det er absolut nødvendigt, ligesom anbringelse i isolation skal være så kortvarig som mulig. Komitèen har i den forbindelse opfordret Danmark til at overveje indførelsen af en absolut grænse for den tidsmæssige udstrækning af anbringelser i isolation.

Som følge af ændringen af Retsplejeloven udarbejdede Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen nye bestemmelser i blandt andet bekendtgørelse af 12. september 1978 om ophold i varetægtsfængsel og i cirkulære af 19. december 1980 om varetægtsarrestanternes adgang til brevveksling og besøg m.v. Ændringerne trådte som lovændringen i kraft den 1. juli 2000. Der blev i bekendtgørelsen indsat en bestemmelse (§10 a) om, at varetægtsarrestanter, som har været isoleret efter rettens bestemmelse i mere end 14 dage, under fortsat isolation skal tilbydes regelmæssige og længerevarende samtaler med f.eks. en præst, læge eller psykolog. Endvidere blev der indsat en bestemmelse (§11 a) om, at varetægtsarrestanter, som har været isoleret efter rettens bestemmelse i mere end 14 dage under fortsat isolation skal tilbydes særlig adgang til eneundervisning og arbejde, herunder anden godkendt aktivitet, som kan medvirke til at mindske den særlige belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred, som er forbundet med isolation. Endelig blev der indført en bestemmelse (§25 a), hvorefter varetægtsarrestanter, som er isoleret efter rettens bestemmelse, skal vejledes udførligt om de særlige rettigheder og tilbud, der tilkommer dem som isolerede. Endvidere påhviler det personalet løbende at være særlig opmærksom på, om isolerede varetægtsarrestanter har behov for øget personalekontakt, tilsyn af læge, herunder en psykiater, udvidet adgang til besøg m.v. Særligt i forhold til arrestanter, som undergives længerevarende isolation, påhviler det personalet at være opmærksom på, at dette behov øges i takt med, at varigheden af den pågældendes anbringelse i isolation udstrækkes.

Ændringerne i besøgs-cirkulæret indebærer, at arrestanter, der er isoleret efter rettens bestemmelse, bør have tilladelse til besøg mindst en gang om ugen, og besøgstiden må ikke være kortere end 1 time (§ 13).

4.2 Enrum-frivillig, tvangsmæssig og foreløbig- før og efter straffuldbyrdelsesloven

Den 1. juli 2001 trådte straffuldbyrdelsesloven som tidligere nævnt i kraft. Loven har ikke medført større materielle ændringer i reglerne om enrumsanbringelse i forhold til de tidligere regler.

Før straffuldbyrdelsesloven

Reglerne om enrumsanbringelse fandtes dels i Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgens cirkulære af 14. september 1978 om adgangen til at anbringe indsatte i enrum, dels i Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgens cirkulære af 13. september 1978 om adgangen til at anbringe varetægtsarrestanter i enrum. Reglerne i de to cirkulærer var på de fleste områder identiske. I det følgende er det reglerne om anbringelse af afsonere i enrum, der er henvist til.

Der var flere former for enrumsanbringelse. Der kunne være tale om frivillig enrumsanbringelse jf. enrums-cirkulærets § 2, stk. 1. Frivillig enrumsanbringelse kunne skyldes frygt for medindsatte, f.eks. på grund af narkogæld eller kriminalitetens art (f.eks. sædelighedskriminelle). Frivillig enrumsanbringelse ophørte, når den indsatte på ny var indforstået med ophold i fællesskab, jf. cirkulærets § 4, stk. 1.

Der kunne endvidere være tale om tvangsmæssig enrumsanbringelse, jf. enrums-cirkulærets § 2, stk. 2. Ifølge cirkulærets § 2, stk. 3 kunne der desuden ske foreløbig anbringelse i enrum, mens sagens omstændigheder blev søgt klarlagt, såfremt der på grundlag af de foreliggende oplysninger eller under hensyn til den udviste adfærd var begrundet formodning om, at den indsatte opfyldte betingelserne for tvangsmæssig anbringelse i enrum eller for overførsel til lukket fængsel. Sagen skulle fremmes mest muligt, jf. cirkulærets § 3, stk. 2. Tvangsmæssig enrumsanbringelse kunne blandt andet finde sted, såfremt det fandtes nødvendigt for at forebygge undvigelse (§ 2, stk. 2, nr. 1), såfremt det fandtes nødvendigt for at forebygge voldsom adfærd (§ 2, stk. 2, nr. 2), såfremt det fandtes påkrævet for at hindre fortsat strafbar virksomhed, herunder brug af euforiserende stoffer (§ 2, stk. 2, nr. 3) eller såfremt den indsatte udviste en sådan grov eller gentagen utilladelig adfærd, som gjorde fortsat ophold i fællesskab åbenbart uforvarlig (§ 2, stk. 2, nr. 4).

Tvangsmæssig enrumsanbringelse var en fremadrettet forebyggende foranstaltning, der ikke kunne gives for et bestemt tidsrum. Spørgsmålet om enrumsanbringelsens ophør skulle dog tages op til overvejelse hver gang, der var forløbet en uge siden iværksættelsen eller sidste beslutning om opretholdelse af anbringelsen, jf. cirkulærets § 4, stk. 6.

Indsatte, der blev anbragt i enrum, blev isoleret i opholdsrum på særlig afdeling, i eget opholdsrum eller i arresthus. Det kunne imidlertid også forekomme, at den indsatte havde begrænset fællesskab, f.eks. med en enkelt indsat. Dette blev også betragtet som enrumsanbringelse. Endvidere var der i cirkulæret udtrykkelig hjemmel til at tillade begrænset fællesskab mellem frivillig enrumsanbragte i lukket institution.

I cirkulærets § 6, stk. 2 var det på den anden side anført, at det ikke blev betragtet som enrumsanbringelse, såfremt det af ordensmæssige grunde var nødvendigt at bestemme, at en indsat midlertidigt (i nogle få timer) skulle opholde sig i eget opholdsrum.

Såfremt en indsat havde været tvangsmæssig enrumsanbragt udover 4 uger, skulle der ske omgående indberetning til Direktoratet for Kriminalforsorgen, jf. enrumscirkulærets § 7, stk. 1.

Alle enrumsanbragte indsatte havde som altovervejende hovedregel adgang til 1 times daglig gårdtur, ligesom de skulle anvise beskæftigelse, som kunne udføres i enrum. Sidstnævnte gjaldt (naturligvis) ikke for indsatte, som var enrumsanbragt på grund af beskæftigelsesvægring. Frivillig enrumsanbragte og indsatte, der var tvangsmæssig enrumsanbragt på grund af beskæftigelsesvægring, havde endvidere adgang til at deltage i gudstjeneste i institutionen, med mindre sikkerhedshensyn talte derimod. Enrumsanbragte indsatte var i øvrigt ikke undergivet andre begrænsninger end dem, som fulgte af udelukkelsen fra fællesskab. De ville således f.eks. have mulighed for at få besøg, eventuelt overværet, og for at se fjernsyn. Institutionens leder kunne dog fastsætte generelle begrænsninger med hensyn til medtagelse af egne effekter, såfremt enrumsanbringelse fandt sted i særlig afdeling eller i arresthus. Såfremt enrumsanbringelsen havde varet i mere end 7 dage, burde institutionen dog være mere tilbageholdende med at fastsætte begrænsninger i adgangen til at medtage egne effekter.

Som supplement til reglerne om enrumsanbringelse kan nævnes Direktoratet for Kriminalforsorgens cirkulæreskrivelse af 2. maj 1989 om afsoningsforholdene for visse nærmere bestemte indsatte. Cirkulæreskrivelsen gav adgang til at træffe bestemmelse om udelukkelse fra fællesskab under særlige restriktive afsoningsforhold, herunder på skift i særligt sikrede afsnit og opholdsrum i forskellige lukkede fængsler og arresthuse. En sådan anbringelse forudsatte, at der var tale om en indsat, der afsonede straf for grov kriminalitet under anvendelse af våben eller andre personfarlige metoder, og som under fuldbyrdelsen af straffen eller under forudgående varetægtsfængsling var undveget eller havde forsøgt at undvige ved anvendelse af våben eller andre personfarlige metoder. Det var endvidere en forudsætning for anbringelsen, at der var en særlig begrundet mistanke om, at den indsatte på ny ville forsøge at undvige ved anvendelse af våben eller andre personfarlige metoder.

Efter straffuldbyrdelsesloven

Med lov nr. 432 af 31. maj 2000 om fuldbyrdelse af straf m.v., som trådte i kraft den 1. juli 2001, ændredes terminologien som tidligere nævnt, således at »enrumsanbringelse« kaldes »udelukkelse fra fællesskab«.

Reglerne om tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab findes i straffuldbyrdelseslovens §§ 63-64 og i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 383 af 17. maj 2001 om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse. Reglerne om frivillig udelukkelse fra fællesskab findes i straffuldbyrdelseslovens § 33. Straffuldbyrdelseslovens § 33 finder anvendelse overfor såvel afsonere som varetægtsarrestanter, der ikke er isoleret efter rettens bestemmelse. Straffuldbyrdelseslovens §§ 63-64 og bekendtgørelsen finder anvendelse overfor såvel afsonere som varetægtsarrestanter.

Straffuldbyrdelseslovens §§ 63-64 og bekendtgørelsen medfører følgende ændringer og præciseringer i forhold til den tidligere retstilstand:

Straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 1 indebærer en udvidelse af muligheden for at udelukke fra fællesskab med henblik på at modvirke strafbar virksomhed, idet dette nu også kan ske, når det er nødvendigt for at forebygge, at den indsatte begår strafbar virksomhed (§ 63, stk. 1, nr. 1). Bestemmelsen kan således både finde anvendelse i tilfælde, hvor den indsatte har begået strafbar virksomhed, sammenholdt herved med enrumscirkulæret § 2, stk. 2, nr. 3, og i tilfælde, hvor det på grund af andre forhold vedrørende den indsatte må anses for at nødvendigt at udelukke den pågældende fra fællesskab med henblik på at forebygge strafbar virksomhed. Straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 1 medfører imidlertid også en mindre skærpelse af betingelserne for at udelukke fra fællesskab på grund af utilladelig adfærd, idet der ved adfærd, der ikke kan anses for grov, kræves, at den indsatte har udvist en oftere gentagen utilladelig adfærd, som er åbenbart uforeneligt med fortsat ophold i fællesskab med andre indsatte (§ 63, stk. 1, nr. 3) sammenholdt herved med enrumscirkulærets § 2, stk. 2, nr. 4, hvor »oftere« ikke er anført.

Endvidere er terminologien for »foreløbig enrumsanbringelse« ændret til »midlertidig udelukkelse fra fællesskab« (§ 63, stk. 2), ligesom der nu også er mulighed for midlertidig udelukkelse fra fællesskab, hvis der er grund til at antage, at betingelserne for overførsel mellem ensartede lukkede afsoningsinstitutioner eller til arresthus er opfyldt.

Desuden er en af betingelserne for udelukkelse fra fællesskab i særligt sikrede afsnit og opholdsrum i forskellige lukkede fængsler og arresthuse lempet, idet det ikke længere er en betingelse for en sådan udelukkelse, at der er en særlig bestyrket mistanke om, at den indsatte på ny vil forsøge at undvige ved anvendelse af våben eller andre personfarlige metoder, men blot at der er den nævnte mistanke om, at den indsatte på ny vil forsøge at undvige (§ 63, stk. 4).

I straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 7 er det desuden udtrykkeligt anført, at de ugentlige overvejelser skal vedrøre spørgsmålet om helt eller delvis at bringe udelukkelsen fra fællesskab til ophør. Endelig er det i straffuldbyrdelseslovens § 64, stk. 2 anført, at en beslutning om, at en indsat, som nægter at være beskæftiget med en af institutionen godkendt aktivitet, skal opholde sig i eget opholdsrum eller på andet anvist opholdssted i arbejdstiden, ikke betragtes som udelukkelse fra fællesskab.

I bekendtgørelsen om udelukkelse af indsatte fra fællesskab m.m. er det i § 2 udtrykkeligt anført, at den indsatte under udelukkelse fra fællesskab kan udøve sine sædvanlige rettigheder i det omfang, det er foreneligt med opholdet, og at institutionen skal yde den indsatte den fornødne bistand i den forbindelse. Det er endvidere anført, at der ikke kan gøres begrænsninger i den indsatte ret til ukontrolleret brevveksling, som nævnt i straffuldbyrdelseslovens § 56, stk. 1, det vil sige ukontrolleret brevveksling med f.eks. justitsministeren, direktøren for kriminalforsorgen, Folketingets Ombudsmand og medlemmer af Folketinget. I bekendtgørelsens § 6 er det anført, at indsatte, der er udelukket fra fællesskab, har ret og pligt til at være beskæftiget, med mindre udelukkelsen er sket på grund af længerevarende beskæftigelsesvægring. Også reglerne om deltagelse i gudstjeneste er blevet ændret, idet alle indsatte, der er udelukket fra fællesskab, nu er omfattet, men hvor den indsatte på den anden side kun kan deltage, når det skønnes, at der ikke er ordens- eller sikkerhedsmæssige problemer hermed (§ 6, stk. 3).

4.2.1. 15 –17 årige

Udgangspunktet er, at 15- 17 årige, som varetægtsfængsles, anbringes i varetægtsurrogat på sikrede sociale institutioner. Dette fremgår forudsætningsvis af § 1, stk. 1 i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 390 af 17. maj 2001 om behandlingen af 15-17 årige, der anbringes i kriminalforsorgens institutioner.

15-17 årige, som skal udstå fængselsstraf, anbringes ifølge bekendtgørelsens § 5 i kriminalforsorgens pensioner eller i institution mv. udenfor kriminalforsorgen, med mindre afgørende hensyn til

retshåndhævelsen taler imod anbringelse udenfor fængsel eller arresthus, jf. straffuldbyrdelseslovens § 78, stk. 2.

Det er således hovedreglen, at 15-17 årige ikke placeres i kriminalforsorgens fængsler og arresthuse. Dette sker udelukkende i de tilfælde, hvor den sikrede sociale institution ikke magter at have den unge anbragt der i varetægtssurrogat, eller hvor afgørende hensyn til retshåndhævelsen taler imod at anbringe den dømte 15-17 årige i en af kriminalforsorgens pensioner eller i en institution udenfor kriminalforsorgen i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 78. I første halvår af 2001 var det gennemsnitlige daglige belæg af 15-17 årige i fængsler og arresthuse ca. 11 indsatte.

I første halvår af 2001 var der i alt fire 15-17 årige, som blev tvangsmæssigt enrumsanbragt. I det ene tilfælde var den indsatte enrumsanbragt i 10 dage. Anbringelsen fandt sted for at forebygge undvigelse og voldsom adfærd. I det andet tilfælde var den indsatte enrumsanbragt i 5 dage. Anbringelsen skyldtes, at den indsatte havde udvist en grov og provokerende adfærd, ligesom han havde fremsat trusler. I det tredje tilfælde var grundlaget for enrumsanbringelsen, som varede i 57 dage, trusler mod personalet. I det sidste tilfælde var den indsatte enrumsanbragt i 5 dage. Anbringelsen skyldtes vold mod personalet.

I 3 ud af de 4 tilfælde varede enrumsanbringelsen således under 14 dage og kun i et tilfælde i længere tid, ca. 8 uger (57 dage). I alle tilfældene var grundlaget for anbringelsen voldsom/grov og provokerende adfærd, trusler eller vold mod personalet, det vil sige grove disciplinære forseelser.

Kapitel 5

Udenlandske regler om enrum

Arbejdsgruppen har indhentet oplysning om gældende ret om enrumsanbringelse i Norge og Sverige for at kunne sammenligne regelsættene og derved muligvis få inspiration til ændringer af de danske regler.

5.1 Sverige

Det er et grundlæggende princip i svensk kriminalforsorg, at indsatte i videst muligt omfang skal have samvær med medindsatte. I visse situationer er det imidlertid nødvendigt at begrænse fællesskabet. Den mest vidtgående begrænsning er enrumsanbringelse. Der er mulighed for tvangsmæssig og frivillig enrumsanbringelse.

Tvangsmæssig enrumsanbringelse kan alene anvendes for at tilgodese sikkerheds- og beskyttelsesinteresser, ikke som disciplinærmiddel.

Begrundelserne for tvangsmæssig enrumsanbringelse kan være hensyn til statens sikkerhed, den indsatte eller andres liv eller forebyggelse af alvorlig skade på fængslets ejendom, at forebygge påvirkning af andre indsatte til alvorligt at forstyrre orden og sikkerhed, at forhindre at andre indsatte får adgang til rusmidler, at forhindre alvorlig forulempelse af andre indsatte og for at foretage kropsvisitering. Endelig kan tvangsmæssig enrumsanbringelse anvendes for at forebygge undvigelse eller strafbar virksomhed.

Tvangsmæssig enrumsanbringelse kan også forekomme, hvis den indsatte er meget voldsom eller påvirket, så han forstyrrer ordenen i fængslet. Enrumsanbringelsen må i disse situationer kun opretholdes, så længe det er nødvendigt for at forhindre voldsom optræden, eller til den indsatte ikke er påvirket længere.

Indsatte kan anbringes i tvangsmæssigt enrum, hvis det er absolut nødvendigt for at klarlægge et evt. disciplinært forhold. Anbringelsen kan højst vare 4 døgn.

Beslutning om enrumsanbringelse skal efterprøves, så ofte der findes anledning til det, dog mindst 1 gang om måneden. Hvis det besluttet, at den indsatte skal være enrumsanbragt udover 1 måned, skal sagen forelægges for Kriminalvårdsstyrelsen.

Den indsatte skal have lejlighed til at ytre sig, før der træffes beslutning om enrumsanbringelse, medmindre beslutningen ikke kan udsættes.

Tvangsmæssigt enrumsanbragte skal kun undergives de begrænsninger, som er nødvendige for ikke at forspilde formålet med anbringelsen. Det er vigtigt for at forebygge de negative effekter forbundet med enrumsanbringelse. Ved de fleste enrumsanbringelser bliver den enrumsanbragte tilset af en læge. Tvangsmæssigt enrumsanbragte har efter de sædvanlige regler adgang til aviser, radio, tv, besøg og telefonsamtaler. Der kan gives adgang til begrænset samvær med andre indsatte, samt særskilt tilsyn af blandt andet læge og psykolog. Enrumsanbragte skal altid undersøges af en læge efter 1 måned i enrum. Det skal tilstræbes, at der tilbydes samvær med anden medindsat.

Indsatte kan efter egen anmodning anbringes i frivilligt enrum, hvis intet taler imod det.

Der er ikke fastsat regler om behandlingen af de frivillig enrumsanbragte, bortset fra regler om lægetilsyn. Frivilligt enrumsanbragte skal tilses af en læge, når det skønnes nødvendigt. Hvis der forløber 1 måned uden samvær med medindsatte, skal der foretages en lægeundersøgelse.

Der er ikke fastsat regler om, hvor de enrumsanbragte skal placeres. Placering sker sædvanligvis i en almindelig celle med den sædvanlige indretning. Indsatte, der optræder så voldsomt, at anbringelse i sædvanlig celle ikke kan ske, placeres i isolationscelle eller i en sparsomt indrettet celle.

Der ser umiddelbart ud til at være stor overensstemmelse mellem det svenske og det danske regelsæt. Af relevans i forhold til arbejdsgruppens opgave kan det fra de svenske regler fremhæves, at ved tvangsmæssig enrumsanbringelse skal samvær med en anden medindsat tilstræbes, der skal ske lægeundersøgelse efter 1 måneds anbringelse, og der kan gives særskilt adgang til læge og psykolog. Ved frivillig enrumsanbringelse skal der ske lægeundersøgelse efter 1 måneds anbringelse uden samvær med medindsatte.

5.2 Norge

Der er hjemmel til både tvangsmæssig og frivillig enrumsanbringelse efter norsk ret. Reglerne har dog begrænset interesse, idet der den 18.05.01 er vedtaget en ny lov – straffegennemførelsesloven – på området. Ikrafttrædelsestidspunktet for den nye lov er ikke fastsat endnu. Reglerne om enrumsanbringelse er ændret i den nye lov.

Efter *gældende regler* (som snart ophæves) kan tvangsmæssig enrumsanbringelse anvendes som disciplinærstraf eller som forebyggende foranstaltning.

Tvangsmæssig enrumsanbringelse er den mest anvendte *disciplinærstraf*. Tvangsmæssig enrumsanbringelse som disciplinærstraf kan vare i op til 1 måned, men den samme indsatte kan pålægges straffen et ubegrænset antal gange i løbet af et fængselsophold. Anbringelsen indebærer, at den indsatte holdes adskilt fra fællesskabet på arbejde, i skole og fritid, så længe anbringelsen varer. Den indsatte kan modtage besøg og telefonsamtaler. Der er sædvanlig kontakt med personalet.

Ved tvangsmæssig enrumsanbringelse som *forebyggende foranstaltning* må der ikke fastsættes mere omfattende begrænsninger end nødvendigt. Ved fuldstændig udelukkelse fra fællesskabet skal den indsatte så vidt muligt være i egen celle fremfor på særafdeling, og der bør være udvidet adgang til bibliotek, kondi, TV, besøg og brug af telefon. Der er en 1 års grænse for udelukkelse fra fællesskab.

Der er endvidere mulighed for foreløbig enrumsanbringelse, når der er begrundet mistanke om, at den indsatte har begået en handling, som kan medføre disciplinærstraf. Foreløbig anbringelse fradrages i disciplinærstraffen.

Endelig er der mulighed for enrumsanbringelse, når der er særlig grund til mistanke om, at den indsatte har euforiserende stof i kroppen, og den indsatte nægter at medvirke til undersøgelse.

Beslutning om enrumsanbringelse træffes af institutionen. Alle enrumsanbringelser, også frivillige, skal indberettes til fængselsstyrelsen (svarer til direktoratet) efter 1 måned, i nogle situationer efter 14 dage.

Enrumsanbragte skal tilses af sundhedspersonale under anbringelsen.

I den nye *straffegennemførelseslov* er der fortsat mulighed for tvangsmæssig, frivillig og foreløbig enrumsanbringelse.

I forhold til de gældende regler er reglerne om enrum ændret på baggrund af, at enrumsanbringelse over længere tid kan påføre indsatte psykiske belastninger. Videre anføres, at det ikke fremmer rehabiliteringen at fratage de indsatte muligheden for arbejde, skole og andre tilbud. I den nye lov er adgangen til at bruge enrum som *disciplinærstraf* derfor begrænset. Den nugældende adgang til fulddøgns enrum ophæves. Efter de nye regler vil indsatte kun kunne udelukkes fra fritidsfællesskabet eller fra bestemte aktiviteter i fritiden. Muligheden for udelukkelse fra arbejde ophæves også.

Indsatte kan fortsat anbringes i enrum som *forebyggende* foranstaltning. Det kan ske for at hindre strafbare handlinger, betydelig materiel skade, at indsatte trods advarsel fortsætter med at påvirke miljøet i fængslet i negativ retning, at indsatte skader sig selv eller skader eller truer andre eller for at opretholde ro, orden og sikkerhed. Såfremt delvis udelukkelse fra fællesskabet er tilstrækkeligt, skal det anvendes. Enrumsanbringelse som forebyggende foranstaltning kan fortsat højst vare 1 år. Den indsatte skal herefter prøves i fællesskabet. Efter et stykke tid i fællesskab kan der påbegyndes en ny 1 års periode. Når en indsat er enrumsanbragt, skal det løbende overvejes, om der skal ske overførsel til et andet fængsel, herunder overførsel til særlig sikret afdeling eller afdeling for indsatte med særlige behov. En sådan overførsel betragtes ikke som enrumsanbringelse. Enrumsanbringelse med fuldstændig udelukkelse fra fællesskabet skal indberettes til regionalt niveau efter 14 dage og til centralt niveau (svarer til direktoratet) efter 42 dage. Delvis enrumsanbringelse skal indberettes til regionalt niveau efter 30 dage. Enrumsanbragte, der er fuldstændig udelukket fra fællesskabet, skal flere gange dagligt tilses af personale, og lægen skal orienteres om anbringelsen.

Enrumsanbringelse kan vare længere end 1 år, hvis den indsatte selv ønsker det.

Der er ikke i det tilsendte materiale om straffegennemførelsesloven detaljerede regler om behandlingen af de enrumsanbragte. Sådanne regler skal muligvis fastsættes i administrative forskrifter i medfør af loven. I Norge kan enrumsanbringelse både efter de gældende og de nye regler anvendes som disciplinærstraf. Dette er som bekendt ikke tilfældet i Danmark, hvorfor enrumsanbringelse som forebyggende foranstaltning er mest interessant. Af relevans for arbejdsgruppens opgave kan fremhæves, at der efter de gældende regler er fastsat udvidet adgang til bibliotek, kondi, TV, besøg og brug af telefon. Baggrunden for ændringen af reglerne om enrum i den nye lov er, at det er lagt til grund, at enrumsanbringelse over længere tid kan påføre den indsatte psykiske belastninger. I den nye lov er der fortsat en højeste tidsgrænse på 1 år (efter afprøvning i fællesskab kan der dog påbegyndes en ny 1 års periode), samt at personalet flere gange dagligt skal tilse enrumsanbragte. Endvidere er der i loven fastsat muligheden for at anvende udelukkelse fra fritidsfællesskabet eller fra bestemte aktiviteter i fritiden

Kapitel 6

Varetægtsfængsling i isolation i praksis

6.1 Hvor mange isoleres af retten og hvor længe

I 2000 var der 281 varetægtsarrestanter, som var isoleret efter rettens bestemmelse i *1-14 dage*. I 1999 og 1998 var de tilsvarende tal 374 og 431. I 2000 var 144 varetægtsarrestanter isoleret i *15 – 29 dage*, i 1999 var 181 og i 1998 var 273. I 2000 var 164 varetægtsarrestanter isoleret i *30-90 dage*, i 1999 var 202 og i 1998 var 233. I 2000 var 29 varetægtsarrestanter isoleret i *over 91 dage*, i 1999 var 61 og i 1998 var 93.

6.2 Spørgeskemaundersøgelse om isolation

Arbejdsgruppen har foretaget en spørgeskemaundersøgelse med henblik på at belyse, hvorledes de nye regler om behandlingen af isolerede varetægtsarrestanter i praksis administreres. Spørgeskemaet med tilhørende vejledning, som er udsendt til Københavns Fængsler, alle arresthusene og arrestafdelinger, er optrykt som **bilag 1**.

Et stort antal arresthuse har oplyst, at de kun har haft ganske få isolerede varetægtsarrestanter, hvorfor svarene er behæftede med usikkerhed. Arresthusene har haft lejlighed til at kommentere de enkelte spørgsmål. Disse kommentarer er sammenfattet for hvert enkelt spørgsmål, og denne sammenfatning refereres i relation til de enkelte spørgsmål, hvis der er gennemgående kommentarer.

Resultatet af spørgeskemaundersøgelsen er bearbejdet på den måde, at svarene er vægtet med det gennemsnitlige belæg af isolerede varetægtsarrestanter for hvert enkelt arresthus. Ved denne opgørelsesmetode er det muligt at få et billede af, hvilket regime de isolerede varetægtsarrestanter er undergivet. Det skal bemærkes, at det gennemsnitlige daglige belæg vil være mindre, end det faktiske antal varetægtsarrestanter, der har været isoleret. Hovedparten af arresthusene har et gennemsnitligt dagligt belæg af isolerede varetægtsarrestanter på én i første halvår af 2001. Det vil sige, at der gennemsnitligt i hele det halve år har været en af de indsatte, der har været isoleret, men dette dækker over et større antal personer. Sættes et halvår til 180 dage, betyder et gennemsnitligt dagligt belæg på én f.eks., at der i arresthuset har været ti varetægtsarrestanter, der hver har været isoleret 18 dage. I praksis vil nogle selvsagt have været isoleret længere, andre kortere. En opgørelse fra første kvartal 2001 viser, at godt halvdelen af de isolerede varetægtsarrestanter er isoleret op til 14 dage.

Opgjort som det gennemsnitlige daglige belæg ses, at cirka en tredjedel af de isolerede har været anbragt i Vestre Fængsel. Denne institution fylder således meget kraftigt i vurderingen af regimet for de isolerede, hvorfor Københavns Fængsler er behandlet selvstændigt. De resterende arresthuse og arrestafdelinger er herefter inddelt i to grupper, små og store arresthuse. Små arresthuse er defineret som havende til og med 30 pladser, store arresthuse er således defineret som havende mere end 30 pladser. Der er 10 store og 30 små arresthuse.

Resultater

Spørgsmål 1.

Hvorledes informeres varetægtsarrestanter, der er isolerede, eller som har været isoleret i mere end 14 dage om adgangen til længerevarende og regelmæssige samtaler med f.eks. præst, læge eller psykolog?

Københavns Fængsler anvender skriftligt materiale. I arresthusene informeres de isolerede varetægtsarrestanter hovedsagelig ved en formel eller en uformel samtale med personalet, herunder

især fængselsfunktionærerne. Endvidere informeres cirka en tredjedel ved en kombination af samtaler og udlevering af skriftligt materiale. Der er ingen forskel mellem de små og de store arresthuse.

Spørgsmål 2.

Hvor mange isolerede varetægtsarrestanter gør brug af muligheden for regelmæssige og længerevarende samtaler?

I Københavns Fængsler gør over 75% af de isolerede brug af de regelmæssige og længerevarende samtaler. I landets øvrige arresthuse ønsker kun mellem 20% og 40% at gøre brug af denne mulighed, og der er yderligere en tendens til, at tallet er lavere for isolerede anbragt i de store arresthuse.

Spørgsmål 3.

Hvilke professionsgrupper har de isolerede varetægtsarrestanter mulighed for at have regelmæssige og langvarige samtaler med?

I Københavns Fængsler har de isolerede mulighed for samtaler med såvel psykolog, læge som præst. I arresthusene har cirka en tredjedel af de isolerede mulighed for samtaler med psykolog, læge og præst og i cirka halvdelen af disse tilfælde yderligere mulighed for at tale med andre, medens to tredjedele af de isolerede har mulighed for samtaler med læge og præst. Heller ikke her er der forskel mellem store og små arresthuse.

Kommentarer:

De gennemgående kommentarer er, at i de arresthuse, hvor de isolerede varetægtsarrestanter har mulighed for at tale med andre end læge, præst og eventuelt psykolog, har de samtaler med medarbejdere fra Kirkens Korshær.

Spørgsmål 4.

Hvorledes informeres en varetægtsarrestant, der er isoleret, eller som har været isoleret i mere end 14 dage, om muligheden for særlig adgang til eneundervisning og arbejde, herunder anden godkendt aktivitet?

I Københavns Fængsler informeres de isolerede ved en struktureret, planlagt samtale med en fængselsfunktionær eller anden medarbejder. Over en tredjedel af de isolerede i de små arresthuse informeres ved en struktureret planlagt samtale med fængselsfunktionær eller anden medarbejder, medens denne fremgangsmåde kun anvendes sjældent i de store arresthuse. Begge typer arresthuse informerer hertil ved uformelle samtaler med personalemedlem – de store hyppigere end de små – samt ved en kombination af samtale og skriftligt materiale.

Spørgsmål 5.

Hvor mange isolerede varetægtsarrestanter ønsker eneundervisning?

I Københavns Fængsler ønsker mere end 75% af de isolerede eneundervisning, medens dette kun er tilfældet for 20-30% af de isolerede i de øvrige arresthuse. Yderligere ses en forskel mellem de små og de store, idet færre isolerede i de store end de små arresthuse ønsker eneundervisning.

Spørgsmål 6.

Er der ventetid på eneundervisning for isolerede varetægtsarrestanter?

Københavns Fængsler oplyser, at der er en til to ugers ventetid. I de øvrige arresthuse er dette kun tilfældet for 10-15% af de isolerede, for de øvrige er ventetiden under en uge, det vil sige, at der i praksis ikke er nogen ventetid.

Spørgsmål 7.

Hvor hyppigt har de isolerede varetægtsarrestanter eneundervisning?

I Københavns Fængsler har de isolerede eneundervisning to til tre gange om ugen, hvilket også er tilfældet for isolerede i de store arresthuse. I de små arresthuse har cirka halvdelen af de isolerede kun mulighed for eneundervisning en gang om ugen eller mindre.

Spørgsmål 8.

Har isolerede varetægtsarrestanter mulighed for at arbejde uden for cellen, f.eks. i særlige arbejdslokaler, fritidslokaler, ledige produktionsværksteder med videre, i mere end to timer dagligt.

Denne mulighed eksisterer ikke i Københavns Fængsler, medens 10-15% af de isolerede i de øvrige arresthuse har mulighed for at arbejde uden for cellen, enkelte helt op til fire gange om ugen eller mere.

Spørgsmål 9.

Hvorledes vurderer institutionen, om en isoleret varetægtsarrestant har behov for f.eks. lægetilsyn, eneundervisning, øget personalekontakt med videre?

I Københavns Fængsler vurderes dette ved en uformel drøftelse af de isolerede varetægtsarrestanter i personalegruppen. I modsætning hertil drøftes i halvdelen af tilfældene de isolerede ved planlagte, regelmæssige personalemøder i såvel de store som i de små arresthuse. Hertil anvendes uformel drøftelse af de isolerede varetægtsarrestanter i cirka 40% af tilfældene i de små arresthuse, medens denne procedure stort set ikke anvendes i de store. Her anvendes en kombination af de forskellige procedurmuligheder, og enkelte af de store arresthuse har oplyst, at de ikke har nogen fastlagt procedure.

Kommentarer:

De gennemgående kommentarer er, at vurderingen sker på daglige eller ugentlige møder. Herudover er personalet ved den almindelige daglige kontakt opmærksom på den isoleredes behov for lægetilsyn mv.

Spørgsmål 10.

Hvor hyppigt har isolerede varetægtsarrestanter besøg i institutionen i mindst en time?

Isolerede i Københavns Fængsler har besøg i mindst en time en gang om ugen. Dette er også tilfældet for halvdelen af de isolerede i de øvrige arresthuse, nogle har mulighed for lidt hyppigere besøg. Såvel de store som de små arresthuse oplyser, at for en tredjedel af de isolerede har arresthuset ikke kendskab til hyppigheden af besøg.

Kommentarer:

Mange institutioner bemærker, at der ikke kan svares på dette spørgsmål, idet besøgshyppigheden afhænger af politiets ressourcer, ligesom mange besøg afholdes udenfor arresthuset, det vil sige f.eks. i forbindelse med en afhøring hos politiet.

Der henvises til afsnit 6.2.1.

Spørgsmål 11.

Har institutionen mulighed for på anden måde at yde særlige tilbud til isolerede varetægtsarrestanter?

Alle isolerede i Københavns Fængsler har mulighed for at udnytte forskellige særlige tilbud, hvilket også er tilfældet for 75% af de isolerede i de store arresthuse, medens kun halvdelen af de isolerede i de små arresthuse har denne mulighed.

Kommentarer:

De gennemgående kommentarer er, at de isolerede varetægtsarrestanter har mulighed for sammen med et personalemedlem at benytte kondirummet, spille bordtennis eller billard. Herudover er der mulighed for udvidet gårdtur.

Spørgsmål 12.

Hvor længe har en isoleret varetægtsarrestant i gennemsnit mulighed for kontakt med andre mennesker – det vil sige uniformeret personale, sundheds- og undervisningspersonale, præst, besøgende med videre – pr. døgn? Vurderingen skal indeholde et samlet skøn over såvel kortvarig som langvarig kontakt.

Københavns Fængsler oplyser, at de isolerede har kontakt med andre mennesker i tre timer dagligt. Cirka halvdelen af de isolerede i såvel de små som de store arresthuse har en samlet kontakt mellem en og to timer dagligt, medens cirka en tredjedel af de isolerede i de små arresthuse har kontakt i tre timer eller mere dagligt, medens dette kun er tilfældet for 15-20% af isolerede i store arresthuse.

Kommentarer:

Det fremgår af kommentarerne, at kontakthypigheden er varierende fra dag til dag.

Spørgsmål 13.

Er der sket ændringer i praksis for behandlingen af isolerede varetægtsarrestanter efter ændringen af reglerne om varetægtsfængsling i isolation med videre?

Københavns Fængsler oplyser, at der er sket mange ændringer i praksis, hvorimod såvel de små som de store arresthuse oplyser, at ændringerne i praksis kun har været få til moderate.

Kommentarer:

De gennemgående kommentarer er, at der ikke er sket ændringer, idet man altid har været opmærksom på de isolerede varetægtsarrestanter. Nogle har dog bemærket, at man har skærpet opmærksomheden overfor de isolerede varetægtsarrestanter.

6.2.1 Besøgsundersøgelse

Som nævnt ovenfor oplyste en række arresthuse, at de ikke kunne besvare spørgsmål 10, idet det er politiet, der styrer besøg til isolerede varetægtsarrestanter. Arbejdsgruppen anmodede derfor politimesterforeningen om bistand til besvarelse af spørgsmål 10. Politimesterforeningen foretog en høring af de enkelte politikredse, hvorefter arbejdsgruppen modtog følgende hørings svar:

»Til dato har 53 af de 54 forespurgte politikredse besvaret høringen. På baggrund af de indkomne svar kan jeg besvare spørgsmål nr. 10 i Deres spørgeskemaundersøgelse således:	
Spørgsmål 10: Hvor hyppigt har isolerede varetægtsarrestanter besøg i institutionen i mindst en time?	
Mindre end en gang om ugen	1 politikreds
En gang om ugen	50 politikredse
To til tre gange om ugen	
Fire gange om ugen eller mere	
Varierende, afhængigt af antal isolerede varetægtsarrestanter	

Ved ikke (beskriv hvorfor under bemærkninger)	2 politikredse
<p>Politikredsene har oplyst, at besøg gennemføres dels i arresten og dels hos politiet, ofte i forbindelse med afhøringer, fristforlængelser eller tilsvarende.</p> <p>En enkelt politikreds, placeret i kategorien »en gang om ugen«, oplyser, at der er tale om et gennemsnit, idet politikredsen af geografiske grunde har tilfælde, hvor besøgende ikke kan komme med en uges mellemrum. Når den besøgende kommer arrangeres der til gengæld flere besøg med et meget kort interval.</p> <p>Den ene politikreds, der har oplyst, at besøgshyppigheden er mindre end én gang om ugen, har meddelt, at dette skyldes et usædvanligt stort antal isolerede varetægtsarrestanter, hvilket har medført, at man af ressourcemæssige grunde har måttet ændre hyppigheden til 1 besøg pr. 2 uger. Til gengæld er besøgstiden forlænget til 1½ time. Politikredsen har oplyst, at denne ordning har været indbragt for retten, og at politikredsens praksis er godkendt af landsretten, ligesom arrestanters ønske om kære af landsrettens kendelse er blevet afslået af Procesbevillingsnævnet.</p> <p>En række politikredse har modsat oplyst, at antallet af isolerede arrestanter er lavt, og at erfaringsgrundlaget derfor er spinkelt.</p>	

De to politikredse, der er placeret i kategorien »ved ikke«, har oplyst, at de i meget lang tid ikke har haft isolerede arrestanter, hvorfor de ikke kan besvare forespørgslen.

Alle politikredse er bekendt med de fastsatte minimumsregler. Nogle politikredse oplyser, at de af konkrete grunde af og til giver et ekstra besøg om ugen. Mange oplyser, at varigheden af det ene besøg om ugen ofte er længere end 1 time. Enkelte politikredse oplyser, at man har gjort minimumsreglen til en ufravigelig praksis, idet man ikke ønsker, at der opstår myter om, at nogle arrestanter kan få flere besøg end andre. En politikreds har oplyst, at man har indført en praksis, hvorefter minimumsreglen eet besøg af 1 times varighed pr. uge følges i de første 2 måneder af varetægtsperioden. Efter 2 måneder i isolation øges besøgets varighed til 2 timer.

Det er Politimesterforeningens opfattelse, at besøgshyppigheden for isolerede varetægtsarrestanter er eet besøg af mindst 1 times varighed pr. uge. Denne praksis, der også har været fulgt forud for den seneste regulering af området, er i overensstemmelse med de fastsatte regler. Praksis er imidlertid også udtryk for, at politikredsene i almindelighed ikke har ressourcer til at gennemføre mere end eet besøg pr. uge.«

6.3 Konklusion

Det er arbejdsgruppens overordnede vurdering, at arresthusene generelt er i stand til at administrere og gennemføre de nye regler om isolerede varetægtsarrestanter. En undtagelse er, at cirka to tredjedele af de isolerede varetægtsarrestanter i arresthusene ikke har mulighed for regelmæssige samtaler med psykolog, men alene med præst og læge. Dette må dog ses i lyset af, at kun mellem 20 og 40% af de isolerede i landets arresthuse overhovedet ønsker at gøre brug af muligheden for længerevarende regelmæssige samtaler med enten psykolog, læge eller præst. I nogle arresthuse har de isolerede varetægtsarrestanter mulighed for at tale med medarbejdere fra Kirkens Korshær. Årsagen til, at isolerede varetægtsarrestanter i en række arresthuse ikke har mulighed for regelmæssige og længerevarende samtaler med psykolog, er, at der ikke er afsat ressourcer hertil.

Arbejdsgruppen skal anbefale, at det overvejes, hvorledes de nødvendige ressourcer kan stilles til rådighed for arresthusene, således at de isolerede varetægtsarrestanter, der ønsker det, kan få samtaler med psykolog.

Langt hovedparten af arresthusene, herunder Københavns Fængsler, anvender formaliserede på forhånd fastlagte procedurer vedrørende information til de isolerede varetægtsarrestanter. Det fremgår, at enkelte arresthuse ikke har nogen fastlagt procedure.

Arbejdsgruppen skal anbefale, at alle arresthuse indfører en procedure for information af isolerede varetægtsarrestanter, men arbejdsgruppen finder det ikke muligt at fastlægge, hvilken form for procedure der er optimal, idet dette i høj grad vil afhænge af lokale forhold og antallet af isolerede varetægtsarrestanter.

Det skal endvidere nævnes, at isolerede varetægtsarrestanter i Københavns Fængsler ikke har mulighed for at arbejde uden for cellen, medens denne mulighed eksisterer for 15% af de isolerede i de øvrige arresthuse. Dette kompenseres i nogen grad af, at alle isolerede varetægtsarrestanter i Københavns Fængsler har mulighed for at udnytte forskellige særtilbud, medens dette kun er tilfældet for 75% af de isolerede i de store arresthuse og omkring halvdelen af de isolerede i de små arresthuse. Det er arbejdsgruppens vurdering, at såvel muligheden for at arbejde uden for cellen som muligheden for på anden måde at yde særlige tilbud er afhængig af såvel ressourcer som bygningsmæssige forhold. En række især mindre arresthuse har ikke de faciliteter, der er nødvendige for at kunne yde isolerede varetægtsarrestanter et særligt tilbud.

Der er generelt en bemærkelsesværdig forskel mellem Københavns Fængsler og arresthusene. Over 75% af de isolerede i Københavns Fængsler ønsker at gøre brug af regelmæssige længerevarende samtaler med præst, læge eller psykolog, ligesom mere end 75% af de isolerede varetægtsarrestanter i Københavns Fængsler ønsker eneundervisning. I landets øvrige arresthuse er det under 50% af de isolerede, der ønsker at gøre brug af muligheden for længerevarende samtale og ligeledes under 50% af de isolerede, der ønsker eneundervisning. En mulig forklaring er, at en del af de isolerede i de øvrige arresthuse har mulighed for at arbejde uden for cellen op til flere gange ugentlig, ligesom visse af de isolerede i arresthusene har mulighed for besøg hyppigere end én gang ugentlig, og at muligheden for kontakt med andre mennesker ligeledes er større i nogle arresthuse end i Københavns Fængsler. Som indledningsvis anført har hovedparten af arresthusene som hovedregel kun en enkelt isoleret varetægtsarrestant, og det må derfor antages, at disse arresthuse har mulighed for at yde en individualiseret indsats, som ikke fremgår af svarene på spørgsmålene i spørgeskemaundersøgelsen.

Hyppigheden af eneundervisning er lavere i de små end i de store arresthuse, hvilket antageligt skyldes, at der oftere kommer lærere i de store end i de små arresthuse. Der er i praksis ingen ventetid på eneundervisning i arresthusene, medens der er en kortere ventetid, det vil sige en til to uger, på eneundervisning i Københavns Fængsler.

Arbejdsgruppen har overvejet regimerne i de tre typer af institutioner, Københavns Fængsler, store arresthuse og små arresthuse. Som anført indledningsvist er cirka en tredjedel af alle isolerede varetægtsarrestanter anbragt i Københavns Fængsler, og modsat har mange små arresthuse kun ganske få isolerede varetægtsarrestanter i løbet af et år. Som det fremgår af resultaterne, er regimet i Københavns Fængsler på visse områder mere restriktivt end i arresthusene, på den anden side har Københavns Fængsler mulighed for at yde nogle tilbud til de isolerede varetægtsarrestanter, som i hvert fald en del af arresthusene ikke har. Arbejdsgruppen finder det ikke muligt at vægte disse forskelle mod hinanden, og arbejdsgruppen kan derfor heller ikke vurdere, hvorvidt det f.eks. er mere belastende at være isoleret varetægtsarrestant i Københavns Fængsler end i et lille arresthus. Bygningsmæssige og andre praktiske forhold kan utvivlsomt forklare en del af forskellene i regimet mellem i øvrigt sammenlignelige arresthuse.

Overordnet skal arbejdsgruppen anbefale, at der tilstræbes et nogenlunde ensartet regime for isolerede varetægtsarrestanter

Kapitel 7

Enrumsanbringelse i praksis

7.1 Hvor mange enrumsanbringes og hvor længe

Frivillig enrumsanbringelse

I 2000 var der i de lukkede fængsler og Københavns Fængsler 595 frivillige enrumsanbringelser, hvilket er et fald på 7% i forhold til året før. I 2000 blev 23% af de frivillige enrumsanbringelser bragt til ophør inden for 7 dage, 12% af anbringelserne blev bragt til ophør efter 7 dage, men inden for 14 dage, og 15% af anbringelserne blev bragt til ophør efter 14 dage, men indenfor 28 dage. I 299 tilfælde, eller i 50% af tilfældene, varede anbringelsen i over 28 dage, hvilket omtrent er det samme som året før. Den gennemsnitlige varighed af de frivillige anbringelser over 28 dage var i 2000 127 dage.

Tvangsmæssig enrumsanbringelse

I 2000 blev der truffet bestemmelse om tvangsmæssig enrumsanbringelse i 742 tilfælde, hvilket er omtrent det samme som året før. I 2000 blev 65% af anbringelserne bragt til ophør inden for 7 dage, 17% af anbringelserne blev bragt til ophør efter 7 dage, men inden for 14 dage, og 14,5% af anbringelserne blev bragt til ophør efter 14 dage, men inden for 28 dage. I 27 tilfælde, eller i 3,5% af tilfældene, varede anbringelsen i over 28 dage, hvilket er markant færre end året før, hvor der var 66 anbringelser med en varighed på over 28 dage. Den gennemsnitlige varighed af anbringelserne over 28 dage var i 2000 97 dage.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at der forekommer enkelte tilfælde, hvor den indsatte har været tvangsmæssig enrumsanbragt i meget lang tid. Ultimo oktober måned 2001 var der således to indsatte, som havde siddet tvangsmæssig enrumsanbragt i henholdsvis ca. 3 år og 7 måneder og ca. 3 år og 2 måneder. Disse meget langvarige enrumsanbringelser er begrundet i undvigelsesrisikoen, kriminalitetens art og de pågældendes farlighed.

For så vidt angår det aktuelle regime for disse to meget langvarigt enrumsanbragte har de begge tilladelse til gårdtur og kondi. Den ene har tilladelse til pc'er på cellen samt tilladelse til begrænset fællesskab med fællestalsmanden. Han kan telefonere 2 gange om ugen og har besøg af sin kæreste 1 gang om ugen i 6,5 time. Herudover har han mulighed for overvåget besøg af sit barn. Den anden enrumsanbragte har tilladelse til cellefællesskab med en medindsat. Han kan telefonere i 15 minutter 1 gang om ugen og har besøgstilladelse.

Hovedbegrundelsen for anbringelse i tvungen enrum i 2000 var som i tidligere år for at hindre strafbar virksomhed, eller at fortsat ophold i fællesskab var uforsvarligt. I 2000 er anbringelse i enrum for at forebygge voldsom adfærd steget fra 84 anbringelser i 1999 til 126 i 2000 eller med 50%.

Foreløbig enrumsanbringelse

I 2000 var der i alt 824 foreløbige enrumsanbringelser. 767, eller 93% af disse, blev bragt til ophør indenfor 3 dage.

7.2 Fællesskab i fængsler og arresthuse

For at kunne sammenligne afsoningsforholdene for indsatte, der har fællesskab, med afsoningsforholdene for indsatte, der er enrumsanbragt, er der i det følgende kort redegjort for, hvad fællesskab typisk indebærer i henholdsvis lukkede fængsler og arresthuse.

Flertallet af de indsatte i lukkede fængsler har kun fællesskab i fritiden med indsatte på den afdeling, hvor de selv er anbragt. I forbindelse med dagens beskæftigelse (arbejde/undervisning) er der større eller mindre fællesskab afhængigt af beskæftigelsesstedets størrelse. Den største grad af fællesskab findes på gårdturene, hvor alle fra fællesskabsafdelingerne som udgangspunkt kan deltage samtidig.

I arresthusene har de indsatte mulighed for cellefællesskab i fritiden (højst 2-4 indsatte i hver celle). Visse steder er der fællesskab for et begrænset antal indsatte på fællesarealerne, herunder gårdtursarealerne og i forbindelse med diverse former for beskæftigelse. Arbejdsgruppen er bekendt med, at der på baggrund af en indstilling fra november 2000 for tiden er ved at blive udformet fælles retningslinier for fællesskab i arresthusene.

7.3 Spørgeskemaundersøgelse om enrum

Arbejdsgruppen har foretaget en spørgeskemaundersøgelse med henblik på at belyse praksis vedrørende såvel frivillig enrumsanbringelse som tvangsmæssig enrumsanbringelse samt foreløbig enrumsanbringelse. Spørgeskemaet med tilhørende vejledning, som er udsendt til alle landets fængsler og arresthuse, er optrykt som **bilag 2**.

Det skal indledningsvis bemærkes, at et stort antal mindre arresthuse har oplyst, at de har så få – om overhovedet nogle – såvel frivillige som tvangsmæssige enrumsanbringelser, at disse arresthuse ikke har et erfaringsgrundlag, der tillader en rimelig sikker besvarelse af spørgsmålene. Det skal endvidere fremhæves, at begrebet »frivillig enrumsanbringelse« dækker over et bredt spektrum fra indsatte i fængsler, der ønsker – og fastholder at de ønsker – at afsone total isoleret fra andre indsatte, til indsatte i arresthuse, der (formelt) er frivilligt enrumsanbragt i få timer, indtil et konkret problem er løst, f.eks. at den indsatte undgår samvær med en eller flere medindsatte.

Tre åbne fængsler oplyser, at de ikke har fysiske rammer, der giver mulighed for frivillig enrumsanbringelse. Et åbent fængsel oplyser, at der er meget få frivillige enrumsanbringelser. Hvis indsatte ønsker frivillig enrumsanbringelse, må de overføres til arresthus. Indsatte anbringes kortvarigt, ofte kun få timer, i foreløbigt enrum, medens de venter på overførsel til arresthus. Et åbent fængsel oplyser, at der ikke er mulighed for tvangsmæssig enrumsanbringelse, og tre åbne fængsler oplyser, at der er meget få tvangsmæssige enrumsanbringelser.

Ved bearbejdelsen af data har det vist sig hensigtsmæssigt at lægge svarene på nogle af spørgsmålene sammen, blandt andet fordi det er arbejdsgruppens vurdering, at en afgørende skillelinje går mellem at have eller ikke have samvær med andre indsatte. Spørgsmål 1 og spørgsmål 4 i spørgeskemaet er således lagt sammen, og disse to spørgsmål vil i det følgende samlet blive betegnet som: »Frivillig enrumsanbringelse uden mulighed for samvær med medindsatte«. (Det skal bemærkes, at kun to åbne og to lukkede fængsler samt et arresthus har anført, at de overhovedet anvender den i spørgsmål 1 anførte form for frivillig enrumsanbringelse). Underspørgsmålene til henholdsvis spørgsmål 1 og spørgsmål 4 er ligeledes lagt sammen, det vil sige spørgsmål 2 og spørgsmål 5 samt spørgsmål 3 og spørgsmål 6. På samme måde er spørgsmål 7 og spørgsmål 10 sammenlagt og betegnes i det følgende som: »Frivillig enrumsanbringelse med mulighed for samvær med medindsatte«. De hertil knyttede underspørgsmål er ligeledes lagt sammen, det vil sige spørgsmål 8 og spørgsmål 11 samt spørgsmål 9 og spørgsmål 12. Præcis den samme sammenlægning er foretaget vedrørende de tvangsmæssige enrumsanbringelser, det vil sige spørgsmål 20 og spørgsmål 23, der i det følgende vil blive betegnet som: »Tvangsmæssig enrumsanbringelse uden samvær med medindsatte«. (Alle de lukkede fængsler, tre åbne fængsler og fire arresthuse har anført, at de anvender den i spørgsmål 20 anførte form for

tvangsmæssig enrumssanbringelse). Underspørgsmål 21 og 24 samt underspørgsmålene 22 og 25 er ligeledes lagt sammen. Endelig er spørgsmål 26 og spørgsmål 29 lagt sammen under betegnelsen: »Tvangsmæssig enrumssanbringelse med samvær med medindsatte«, ligesom underspørgsmålene 27 og 30 samt 28 og 31 ligeledes er lagt sammen.

Institutionerne har haft lejlighed til at kommentere de enkelte spørgsmål. Disse kommentarer er sammenfattet for hvert enkelt spørgsmål, og denne sammenfatning refereres i relation til de enkelte spørgsmål, hvis der er gennemgående kommentarer.

Ved bearbejdningen af materialet har det kun i et vist omfang været muligt at omregne (»vægte«) fra antal institutioner, der anvender et givet regime, til antal indsatte, der er undergivet dette regime.

Det er alene de lukkede fængsler samt Københavns Fængsler, der indberetter antallet af frivillige enrumssanbringelser til Direktoratet for Kriminalforsorgen, medens arresthusene og de åbne fængsler ikke indberetter frivillige enrumssanbringelser. Alle fængsler, herunder Københavns Fængsler, og alle arresthuse indberetter tvungne enrumssanbringelser. Ved bearbejdningen af materialet er oplysninger fra de lukkede fængsler vedrørende afsluttede frivillige enrumssanbringelser vægtet i forhold til det faktiske antal afsluttede frivillige enrumssanbringelser i fjerde kvartal 2000, medens en sådan vægtning selvsagt ikke kan foretages for så vidt angår arresthusene og de åbne fængsler. Oplysningerne vedrørende tvungne enrumssanbringelser er for alle institutionstyper vægtet i forhold til det faktiske antal afsluttede tvangsmæssige enrumssanbringelser i fjerde kvartal i 2000. Ved at vægte besvarelserne i spørgeskemaet med det faktiske antal enrumssanbringelser fås et billede af det regime med videre, de enrumssanbragte er undergivet. Som et eksempel kan nævnes besvarelsen af det første spørgsmål. Ved den anvendte vægtning er det muligt at skønne over antallet af frivilligt enrumssanbragte uden mulighed for samvær med medindsatte i Københavns Fængsler og i de lukkede fængsler, medens det alene er muligt at anføre, hvor mange arresthuse og åbne fængsler, der anvender denne form for enrumssanbringelsen, men ikke hvor mange personer det drejer sig om.

Ved opgørelsen af materialet er institutionerne delt i Københavns Fængsler, lukkede fængsler, åbne fængsler samt store og små arresthuse og arrestafdelinger. Små arresthuse er defineret som havende til og med 30 pladser, store arresthuse er således defineret som havende mere end 30 pladser.

Som indledningsvist anført har mange arresthuse så få enrumssanbragte, at deres grundlag for at besvare spørgsmålene er begrænset. Hertil har nogle institutioner misforstået visse spørgsmål, hvilket der er søgt korrigeret for ved bearbejdelsen af svarene, ligesom enkelte institutioner er blevet kontaktet telefonisk med henblik på afklaring af tvivlsspørgsmål. De anførte tal- og procentangivelser skal derfor mere ses som et udtryk for niveauet end som udtryk for absolutte værdier.

Resultater

I. Frivillig enrumssanbringelse

Spørgsmål (1+4), (2+5) og (3+6)

Forekommer der frivillig enrumssanbringelse uden mulighed for samvær med medindsatte, hvor stor del af de frivillige enrumssanbringelser udgør denne type, og hvad er den skønsmæssige varighed af denne type enrumssanbringelser?

I Københavns Fængsler har omkring en tredjedel af de i alt 37 frivilligt enrumssanbragte i fjerde kvartal 2000 været undergivet dette regime, varigheden er op til 14 dage. Godt en tredjedel af de 130 frivillige enrumssanbragte i de lukkede fængsler er undergivet dette regime, og for 15% af de frivillige enrumssanbragte under dette regime er varigheden under en uge, for 30-40% er varigheden to til fire uger, og for omkring halvdelen er varigheden over fire uger. Kun to åbne fængsler anvender dette regime, og disse to fængsler oplyser, at varigheden er under en uge. Halvdelen af de små arresthuse

anvender ikke dette regime, medens syv af de ti store arresthuse har frivilligt enrummanbragte under dette regime. Varigheden af disse enrummanbringelser er i de arresthuse, hvor de anvendes, for cirka 50% af de indsatte i de små og omkring 70% af de indsatte i de store arresthuse op til to uger, medens 20-25% i de små arresthuse er anbragt i to til fire uger, andre 20-25% over fire uger. I de store arresthuse er omkring 15% af de indsatte anbragt to til fire uger, andre 15% er anbragt over fire uger.

Kommentarer:

Kommentarerne beskriver, hvorledes de frivilligt enrummanbragte på forskellig måde og i varierende omfang har mulighed for – og eventuelt motiveres for – samvær med andre indsatte. Desuden oplyses, at man generelt tager hensyn til den indsattes egne ønsker.

Spørgsmål (7+10), (8+11) og (9+12)

Forekommer der frivillig enrummanbringelse med mulighed for samvær med medindsatte, hvor stor en del af de frivillige enrummanbringelser udgør denne type, og hvad er den skønmæssige varighed af denne type frivillig enrummanbringelser?

I Københavns Fængsler har omkring to tredjedele af de frivilligt enrummanbragte været undergivet dette regime, og varigheden er op til fire uger, for enkeltes vedkommende væsentligt længere. Hovedparten af de frivilligt enrummanbragte i de lukkede fængsler er anbragt under dette regime, og cirka en tredjedel er anbragt i op til to uger, medens totredjedele er enrummanbragte med mulighed for samvær med medindsatte i over fire uger. Fem af de åbne fængsler anvender denne type enrummanbringelse, og blandt de fem anfører to åbne fængsler, at varigheden er under en uge, to åbne fængsler har oplyst, at varigheden er en til to uger, og et fængsel oplyser, at varigheden er over fire uger. Halvdelen af de små arresthuse og to blandt de store anvender dette regime, men blandt disse arresthuse er det kun syv af de små arresthuse, der anfører, at hovedparten af enrummanbringelserne foregår på denne måde, medens de to store arresthuse, der anvender denne type, oplyser, at det kun er op til 25% af enrummanbringelserne, der foregår under dette regime. Blandt de små arresthuse har fire oplyst, at varigheden er under en uge, fire har oplyst, at varigheden er to til fire uger, og fire andre har oplyst, at varigheden er over fire uger. Det ene af de to store arresthuse, der anvender dette regime, oplyser, at varigheden er en til to uger, det andet, at varigheden er over fire uger.

Kommentarer:

Se kommentarerne til spørgsmål (1+4), (2+5) og (3+6).

Spørgsmål 13, 14 og 15

Forekommer der andre typer frivillig enrummanbringelse i medfør af enrumscirkulærets § 2, stk. 1, hvor stor en del af de frivillige enrummanbringelser udgør sådanne andre typer, og hvad er skønmæssigt den mest almindelige varighed af andre typer frivillig enrummanbringelse?

Spørgsmålet er besvaret benægtende af Københavns Fængsler, medens det i enkelte tilfælde ses i de lukkede fængsler. Et åbent fængsel, fire små arresthuse og et stort arresthus har svaret bekræftende (se kommentarer). Varigheden af disse enrummanbringelser er over fire uger i de lukkede fængsler, medens det åbne fængsel og de få arresthuse, der har svaret bekræftende, oplyser, at varigheden for de flestes vedkommende er under en uge, to små arresthuse har svaret en til to uger, og et enkelt lille arresthus har svaret over fire uger.

Kommentarer:

Af kommentarerne fremgår, at de fleste tilfælde omfatter frivillig enrummanbringelse, jf. § 2, stk. 1, men at det drejer sig om specielle grupper. Et lukket fængsel oplyser således, at ganske enkelte indsatte ønsker at afsones totalt isolerede fra andre indsatte, et arresthus oplyser, at det drejer sig om kvindelige indsatte, og flere institutioner nævner, at frivilligt enrummanbragte har cellefællesskab eller på anden måde samvær med andre indsatte.

Spørgsmål 16

Hvor stor en del af det totale antal enrumsanbringelser er sædvanligvis frivillige anbringelser i medfør af enrumscirkulærets § 2, stk. 1?

I Københavns Fængsler er omkring halvdelen af det totale antal enrumsanbringelser frivillige. I de lukkede fængsler er over halvdelen af enrumsanbringelserne frivillige, men med betydelige variationer fra fængsel til fængsel, medens hovedparten af de åbne fængsler samt såvel de små som de store arresthuse oplyser, at frivillige enrumsanbringelser udgør op til 25% af det totale antal enrumsanbringelser.

Spørgsmål 17 og 18

Hvor stor en del af de frivillige enrumsanbringelser finder sted på anbefaling af institutionens personale? Med hvilken begrundelse anbefaler institutionens personale frivillig enrumsanbringelse?

Det gennemgående svar er, at op til 25% af de frivillige enrumsanbringelser sker på anbefaling af personalet, i nogle få tilfælde er anført mellem 25-50% og i nogle få tilfælde er anført, at institutionens personale aldrig anbefaler frivillig enrumsanbringelse. Den hyppigste begrundelse, for at personalet anbefaler frivillig enrumsanbringelse, er visse typer af kriminalitet, f.eks. sædelighedskriminalitet. I enkelte tilfælde anbefaler personalet enrumsanbringelse på grund af den indsatte personlige egenart, f.eks. særlig fremtoning og/eller adfærd, etnisk baggrund, seksuel orientering.

Kommentarer:

Som andre begrundelser anføres blandt andet problemer med en eller flere medindsatte relateret til euforiserende stoffer, blandt andet gæld, samt kendt uoverensstemmelse mellem en eller flere indsatte fra tidligere afsoning(er). Flere af de institutioner, hvor personalet undertiden anbefaler frivillig enrumsanbringelse, oplyser, at varigheden er kortvarig, idet den indsatte f.eks. flyttes til beskyttet afdeling eller til andet fængsel/arresthus.

Spørgsmål 19

Med hvilken begrundelse lader indsatte – som ikke anbefales hertil af personalet – sig anbringe i frivillig enrum?

Københavns Fængsler oplyser, at de indsatte lader sig frivilligt enrumsanbringe med samtlige de begrundelser, der er anført i spørgsmål 19 (visse typer kriminalitet, særlig fremtoning og/eller adfærd, konkrete trusler, ønske om at undgå fængselskulturen med videre). Det gennemgående svar fra alle de øvrige institutioner er igen, at de indsatte lader sig frivilligt enrumsanbringe i forbindelse med visse typer kriminalitet, f.eks. sædelighedskriminalitet. Hertil anfører såvel de åbne som de lukkede fængsler, men ikke i nær samme grad arresthusene, konkrete trusler fra, konflikter med eller risiko for konflikter med medindsatte i forbindelse med gæld og lignende.

II. Tvangsmæssig enrumsanbringelse

Der skal mindes om, at alle besvarelser vedrørende tvangsmæssig enrumsanbringelse er vægtet i forhold til det faktiske antal afsluttede enrumsanbringelser i fjerde kvartal 2000.

Spørgsmål (20+23), (21+24) og (22+25)

Forekommer der tvangsmæssig enrumsanbringelse uden samvær med medindsatte, hvor stor en del af de tvangsmæssige enrumsanbringelser udgør denne type, og hvad er skønsmæssigt den mest almindelige varighed af denne type tvangsmæssige enrumsanbringelser?

Københavns Fængsler foretog 43 tvangsmæssige enrumsanbringelser i fjerde kvartal 2000, og fængslet oplyser, at over 75% af de tvangsmæssige enrumsanbringelser er af denne type, og at varigheden er to til fire uger. Alle de lukkede fængsler anvender denne type tvangsmæssig enrumsanbringelse, medens

dette kun er tilfældet for cirka halvdelen af de åbne fængsler. Op mod 70% af de 84 indsatte, der i løbet af et kvartal er enrumssanbragt under dette regime i de lukkede fængsler, afslutter enrumssanbringelsen inden for to uger, kun omkring 15% af de tvangsmæssigt enrumssanbragte i de lukkede fængsler er anbragt under dette regime i mere end fire uger. Alle 11 tvangsmæssigt enrumssanbragte indsatte i de åbne fængsler afslutter enrumssanbringelsen under dette regime indenfor en uge. I alt blev 80 indsatte i fjerde kvartal 2000 tvangsmæssigt enrumssanbragt under dette regime i arresthusene. 80% af de indsatte i de små arresthuse og alle indsatte i de store arresthuse, der tvangsmæssigt enrumssanbringes, er undergivet dette regime. Varigheden er i stort set alle tilfælde under to uger, kortere i de små end i de store arresthuse, og kun omkring 5% af enrumssanbragte i arresthusene er undergivet dette regime i to til fire uger. Samlet ses således, at 10-15 indsatte i løbet af et kvartal er tvangsmæssigt enrumssanbragt i mere end fire uger uden samvær med medindsatte.

Kommentarer:

Flere arresthuse bemærker, at de ikke har haft denne type enrumssanbringelse i op til flere år. I relation til spørgsmål 23 (adgang til visse aktiviteter uden samvær med medindsatte) nævnes, at de tvangsmæssigt enrumssanbragte f.eks. har adgang til kondirum, bibliotek, købmand med videre.

Spørgsmål (26+29), (27+30) og (28+31)

Forekommer der tvangsmæssig enrumssanbringelse med samvær med medindsatte, hvor stor en del af de tvangsmæssige enrumssanbringelser udgør denne type, og hvad er skønsmæssigt den mest almindelige varighed?

Københavns Fængsler oplyser, at op til 25% af de tvangsmæssige enrumssanbringelser er af denne type, og at varigheden for stort set alle er over fire uger. I de lukkede fængsler er cirka en tredjedel af de tvangsmæssigt enrumssanbragte undergivet dette regime, varigheden er for to tredjedele af de enrumssanbragte en til to uger, for cirka en tredjedel over fire uger. I de åbne fængsler anvendes dette regime overfor lidt over halvdelen af de tvangsmæssigt enrumssanbragte, og varigheden er i alle tilfælde under en uge. I de små arresthuse er omkring 20% af de tvangsmæssigt enrumssanbragte undergivet dette regime, medens ingen af de tvangsmæssigt enrumssanbragte i de store arresthuse er undergivet dette regime. Varigheden er i alle tilfælde under to uger. Samlet ses således, at under 10 indsatte i løbet af et kvartal er undergivet dette regime i mere end fire uger.

Spørgsmål 32, 33 og 34

Forekommer der andre typer tvangsmæssige enrumssanbringelser i medfør af enrumscirkulærets § 2, stk. 2, hvor stor en del af de tvangsmæssige enrumssanbringelser udgør sådanne andre typer, og hvad er skønsmæssigt den almindelige varighed?

Alle institutionstyper, men kun få institutioner, svarer, at der i ganske få tilfælde forekommer andre typer tvangsmæssige enrumssanbringelser i medfør af enrumscirkulærets § 2, stk. 2. Varigheden er under en uge, i de store arresthuse er varigheden dog en til to uger.

Kommentarer:

Som begrundelse er blandt andet anført beskyttelse af en indsat.

III. Andet

Spørgsmål 35

Er der ved frivillige og tvangsmæssige enrumssanbringelser almindeligvis tale om graduerede forløb, hvor der bevilliges stadig flere muligheder for begrænset fællesskab frem imod enrumssanbringelsens ophør?

Københavns Fængsler oplyser, at et sådant forløb anvendes ved tvangsmæssige enrumssanbringelser. I de lukkede fængsler anvendes et sådan graderet forløb overfor over halvdelen af de frivilligt enrumssanbragte og for omkring 20% af de tvangsmæssigt enrumssanbragte. I nogle af de åbne fængsler

er det ligeledes især de frivilligt enrumssanbragte, som får mulighed for et graderet forløb, medens et sådant forløb ikke anvendes for omkring halvdelen af de enrumssanbragte i de åbne fængsler. Omkring to tredjedele af de frivilligt enrumssanbragte i arresthusene – store såvel som små – har ikke mulighed for et graderet forløb, medens omkring 25% af de frivilligt enrumssanbragte har mulighed herfor. Kun i ganske enkelte tilfælde anvendes et graderet forløb overfor tvangsmæssigt enrumssanbragte i arresthusene.

Kommentarer:

Et lukket fængsel oplyser, at et graderet forløb især anvendes ved tvangsmæssige enrumssanbringelser, der har været i mere end fire uger.

Spørgsmål 36, 37 og 38

Hvor mange har skønmæssigt siden 1. januar 2001 været anbragt i foreløbigt enrum i medfør af enrumscirkulærets § 2, stk. 3, hvor længe varer foreløbige enrumssanbringelser almindeligvis, og har der siden 1. januar 2001 været tilfælde af foreløbige enrumssanbringelser, som har været mere end 14 dage?

Spørgsmålene er ikke vægtet i forhold til det faktiske antal foreløbige enrumssanbringelser, blandt andet fordi data tyder på, at de forskellige institutioner har forskellig praksis. Nogle institutioner har således et lavere antal foreløbige enrumssanbringelser end efterfølgende tvangsmæssige enrumssanbringelser. Dette kan skyldes, at der ikke bliver tale om foreløbig enrumssanbringelse, da der træffes beslutning om tvangsmæssig enrumssanbringelse med det samme. Det kan muligvis også tolkes som, at ikke alle foreløbige enrumssanbringelser, der efterfølges af en tvangsmæssig enrumssanbringelse, indberettes. Omvendt har andre institutioner flere foreløbige end tvangsmæssige indberetninger, hvilket eventuelt kan tolkes som, at forhold, der førte til den foreløbige enrumssanbringelse efterfølgende viser sig ikke at kunne begrunde en tvangsmæssig enrumssanbringelse. Det afgørende er imidlertid, at stort set alle foreløbige enrumssanbringelser er ganske kortvarige. I Københavns Fængsler og i såvel de lukkede som de åbne fængsler er alle foreløbige enrumssanbringelser afsluttet inden for en til to dage, undtaget to tilfælde i de åbne fængsler, hvor varigheden var tre til syv dage. Cirka 75% af de foreløbige enrumssanbringelser i de små arresthuse og cirka 85% i de store arresthuse er afsluttet indenfor to dage. Nogle ganske få foreløbige enrumssanbringelser i arresthusene er afsluttet inden for tre til syv dage, og ganske få afsluttes inden for otte til fjorten dage. Ingen institutioner har haft tilfælde af foreløbige enrumssanbringelser, som har været i mere end 14 dage.

Kommentarer:

Mange institutioner oplyser, at de foreløbige enrumssanbringelser som hovedregel varer få timer og i hvert fald under et døgn.

Resume

Det skal indledningsvis bemærkes, at såvel det indhentede datamateriale som bearbejdelsen af data er behæftet med nogen usikkerhed, hvorfor tal- og procentangivelser mere skal ses som udtryk for niveauet end som absolutte værdier. Der skal endvidere erindres om, at mange arresthuse og flere af de åbne fængsler ikke eller kun yderst sjældent anvender enrumssanbringelse, hvorfor disse institutioner kun har et spinkelt grundlag for at besvare adskillige af de stillede spørgsmål.

Frivillig enrumssanbringelse

Frivillig enrumssanbringelse **med eller uden** mulighed for samvær med medindsatte forekommer helt overvejende i de lukkede fængsler. Hovedparten af disse frivilligt enrumssanbragte er imidlertid placeret på særlige afdelinger, hvor de i varierende omfang har mulighed for samvær med andre. I nogle lukkede fængsler er der forskellige former for særlige afdelinger, hvor indsatte, der ønsker det, kan afsone, hvilket må antages at nedbringe antallet af frivillige enrumssanbringelser, hvilket forklarer, at der er en betydelig variation fra fængsel til fængsel, hvad angår antallet af frivillige enrumssanbringelser.

Overordnet findes, at omkring halvdelen af alle enrumssanbringelser er frivillige. De væsentligste begrundelser for, at indsatte ønsker frivillig enrumssanbringelse er, at de pågældende er dømt/sigtet for visse former for kriminalitet, f.eks. sædelighedskriminalitet, eller har konflikter med medindsatte, f.eks. på grund af gæld i forbindelse med misbrug af euforiserende stoffer, eller – i mere sjældne tilfælde – på grund af den indsattes personlige egenart. Omkring halvdelen af de frivilligt enrumssanbragte i de lukkede fængsler afsoner under dette regime i mere end fire uger, men dette skal ses i lyset af, at mange af disse indsatte som anført har mulighed for i varierende grad at være sammen med andre indsatte. I ikke helt få tilfælde anbefaler personalet, at en indsat går i frivilligt enrum, f.eks. på grund af kriminalitetens art. Nogle frivilligt enrumssanbragte sluses ud i fællesskab i form af et gradueret forløb, især hvis enrumssanbringelsen har været af længere varighed. Der forekommer ikke frivillige enrumssanbringelser i nær samme grad i Københavns Fængsler og i arresthusene, og hovedparten af de frivillige enrumssanbringelser i disse institutioner er kortvarige, det vil sige op til to uger. De indsatte begrundelser for at gå i frivilligt enrum i Københavns Fængsler og i arresthusene er de samme som i de lukkede fængsler, og også i arresthusene ses, at personalet anbefaler frivillig enrumssanbringelse. Disse frivillige enrumssanbringelser er som absolut hovedregel af ganske kort varighed, idet problemerne søges løst, enten ved at det arrangeres, at den indsatte undgår samvær med visse medindsatte, eller eventuelt ved at den indsatte overføres til andet arresthus.

Mange institutioner anfører, at man generelt tager hensyn til en frivillig enrumssanbragt indsat egner ønsker.

Nogle åbne fængsler har ikke fysiske rammer, der tillader frivillig enrumssanbringelse. Ønsker en indsat i disse fængsler frivillig enrumssanbringelse, må den pågældende flyttes, typisk til et arresthus. I de øvrige åbne fængsler er de frivillige enrumssanbringelser som absolut hovedregel kortvarige, det vil sige højst to uger.

Tvangsmæssig enrumssanbringelse

Tvangsmæssig enrumssanbringelse **uden** samvær med medindsatte anvendes af alle institutionstyper, idet dog mange små arresthuse som anført har oplyst, at de over en lang periode ikke har haft tvangsmæssig enrumssanbringelse. Stort set alle tvangsmæssige enrumssanbringelser i Københavns Fængsler og i arresthusene varer højst fire uger, i arresthusene er hovedparten af de tvangsmæssige enrumssanbringelser afsluttede inden for to uger. De ganske få tilfælde af tvangsmæssig enrumssanbringelse under dette regime i de åbne fængsler afsluttes inden for en uge. I de lukkede fængsler afsluttes tvangsmæssig enrumssanbringelse uden samvær med medindsatte i langt hovedparten af tilfældene inden for to uger. Samlet ses, at nogle få indsatte, af størrelsesordenen 10-15 indsatte pr. kvartal, er tvangsmæssigt enrumssanbragt uden samvær med medindsatte i mere end fire uger. Flere institutioner, heraf nogle med relativt mange tvangsmæssigt enrumssanbragte uden samvær med medindsatte, oplyser, at de indsatte har mulighed for adgang til kondirum, bibliotek, købmand med videre.

Alle institutionstyper anvender tvangsmæssig enrumssanbringelse **med** samvær med medindsatte, men ikke så ofte som tvangsmæssig enrumssanbringelse uden samvær med medindsatte. Varigheden er stort set den samme som enrumssanbringelse uden samvær måske med en tendens til, at varigheden i Københavns Fængsler og i de lukkede fængsler er lidt længere. Samlet ses, at under ti indsatte i et kvartal er undergivet dette regime i mere end fire uger.

Det er relativt sjældent, at tvangsmæssigt enrumssanbragte får bevilliget stadig flere muligheder for begrænset fællesskab frem mod enrumssanbringelsens ophør.

Data vedrørende foreløbig enrumssanbringelse er usikre, men det kan fastslås, at stort set alle foreløbige enrumssanbringelser er bragt til ophør inden for et døgn eller to, enkelte foreløbige enrumssanbringelser i arresthusene varer længere, men ingen over 14 dage.

Kapitel 8

Overvejelser om den psykiske belastning ved varetægtsfængsling i isolation og enrumsanbringelse

I forbindelse med arbejdsgruppens overvejelser om hvorvidt de ændrede regler for varetægtsfængsling i isolation bør have afsmittende virkning på reglerne om enrumsanbringelse, har arbejdsgruppen fundet det relevant at se på, om den psykiske belastning må antages at have samme karakter ved begge typer anbringelse. Baggrunden for ændringen af isolationsreglerne var som tidligere nævnt en undersøgelse af, hvorvidt varetægtsfængsling i isolation kunne antages at medføre en risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred.

Undersøgelsen resulterede i to rapporter, »Isolationsundersøgelsen – varetægtsfængsling og psykisk helbred« (1994) og »Efterundersøgelsen – en opfølgingsundersøgelse af danske varetægtsarrestanter« (1997). Disse to rapporter indeholder blandt andet en omfattende beskrivelse af de videnskabelige metoder, der blev anvendt for at vurdere belastningen ved selve det at være varetægtsfængslet til forskel fra at være varetægtsfængslet i isolation. Hertil kom, at der måtte tages hensyn til en række forhold, som ikke direkte havde noget med varetægtsfængslingen at gøre, f.eks. stofmisbrug, sociale forhold, intelligens o.m.a.

Undersøgelsens hovedkonklusion var, at flere blandt de isolerede end blandt de ikke-isolerede udviklede psykiske forstyrrelser i form af psykisk ubehag, tilpasningsvanskelighed samt depression og reaktive tilstande af ikke-sindssygelig karakter. Der kunne ikke påvises forstyrrelser af koncentrationsevne, hukommelse mv., og ved efterundersøgelsen kunne ikke påvises blivende helbredsfølger relateret til fængslingsformen, det vil sige isolation/ikke-isolation.

Isolationsundersøgelsen gav ikke grundlag for at påpege en kritisk grænse for varighed af isolation. Det betyder, at en dag i isolation på ethvert tidspunkt af et varetægtsforløb principielt indebærer samme risiko for udvikling af psykiske problemer. Det betyder igen, at begrænsninger i varighed har betydning ved at reducere det totale antal af »risikodage«. Isolationsundersøgelsen kunne således også påpege en større sandsynlighed for psykiske forstyrrelser under langvarige isolationsfængslinger – ikke fordi varigheden af isolationen øgede risikoen for psykiske forstyrrelser, men fordi antallet af »risikodage« voksede.

Isolationsundersøgelsens samlede konklusion lyder:

Samlet – det vil sige på grundlag af grund- og efterundersøgelsen – må det herefter konkluderes, at varetægtsfængsling i isolation sammenlignet med ikke-isolation indebærer en belastning og risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred.....

Det må på den baggrund lægeligt og psykologisk anbefales, at man ikke øger belastninger forbundet med varetægtsfængsling ved at anvende isolation.«

Selvom Isolationsundersøgelsen kunne udskille effekten af selve isolationen fra andre faktorer og fandt isolation relativt mere belastende end ikke-isolation under varetægtsfængsling, kan undersøgelsens resultater og den efterfølgende anbefaling ikke uden videre overføres til frivillige og tvangsmæssige enrumsanbringelser under afsoningsforløb. Efter arbejdsgruppens opfattelse er der en række antageligt betydningsfulde forskelle imellem varetægtsisolation og enrumsanbringelse :

- Varetægtsarrestanters situation er på flere områder karakteriseret af uvished, f.eks. hvad angår varetægtsfængslingens varighed, dom o.l. Det er derimod arbejdsgruppens erfaring, at en meget stor del af de enrumsanbragte afsonere – som udgør langt hovedparten af de enrumsanbragte – har formodning om anbringelsens begrænsede varighed, hvorimod varigheden af isolation under varetægt er relativt ubekendt. I modsætning til varetægtsarrestanter kender enrumsanbragte afsonere deres dom.
- Opfattelsen af at kunne øve indflydelse på sin situation kan moderere oplevelsen af belastning. I sammenligning med varetægtsisolerede har enrumsanbragte mere umiddelbar indflydelse på situationen. Tvangsmæssigt enrumsanbragte kan ved at ændre den adfærd m.v., som har medført anbringelsen, bringe denne til ophør, mens de frivilligt anbragte i princippet når som helst selv kan vælge sig ud af enrum.
- Isolationsundersøgelsen viste, at psykiske reaktioner blandt isolerede varetægtsarrestanter varierer med en række individuelle forhold. Udover at være udtryk for sammenligning af regimer, som kan synes væsensforskellige, kan sammenligning af varetægtsisolation og enrumsanbringelse indebære sammenligning af grupper, som faktisk er forskellige. Man kan således ikke umiddelbart ligestille Isolationsundersøgelsens isolerede, som udgør et repræsentativt udsnit af retsligt isolerede, med enrumsanbragte, som udgør en udvalgt gruppe af afsonere, hvis afsoning er relativ problematisk.

Der foreligger ingen videnskabelig undersøgelse af eventuelle psykiske belastninger og reaktioner på enrumsanbringelse i lighed med Isolationsundersøgelsen. Arbejdsgruppen har imidlertid indhentet erfaringer fra de institutioner, som jævnligt anvender enrumsanbringelse, det vil sige de lukkede fængsler og de større arresthuse, ligesom arbejdsgruppens medlemmer, der repræsenterer forskellige institutionstyper, har redegjort for deres erfaringer.

Belastninger forbundet med og reaktioner på enrumsanbringelse må antages at variere med individuelle og situationsbetingede forhold. Det kan f.eks. dreje sig om forskelle med hensyn til personlighedstræk, vanlige reaktionsmønstre, kulturel baggrund, accept af anbringelsen på anbringelsestidspunktet, hvorvidt enrumsanbringelsen er tvangsmæssig eller frivillig og hvilken grad af frivillighed, der reelt er tale om.

Det er generelt opfattelsen blandt de praktikere, arbejdsgruppen har spurgt, at enrumsanbringelse generelt ikke medfører væsentlige psykiske belastninger og reaktioner. Dette forklares med, at størstedelen af enrumsanbringelserne er af relativt kort varighed, se nærmere afsnit 7.1, at den indsatte ved, at anbringelsens grundlag vurderes ugentligt, og at den indsatte selv har en væsentlig indflydelse på forløbets varighed. Hertil kommer, at den indsatte er orienteret om indgrebets præmisser, at den indsatte hyppigt accepterer dette, og at der reageres hurtigt på anmodning om samtale med f.eks. afdelingsleder eller inspektion om anbringelsens grundlag og forløb.

Det oplyses fra såvel lukkede fængsler som arresthuse, at nogle enrumsanbragte, især i de første dage af anbringelsen, kan være affektspændte, f.eks. i form af at rette vrede mod og være udskældende overfor personalet, for siden at falde til ro. Dette skyldes formentlig, at enrumsanbragte indledningsvis hyppigt oplever anbringelsen som en sanktion, uanset dens faktiske grundlag, ligesom der kan være tale om fortsættelse af reaktioner på de problemer og omstændigheder, som oprindeligt medførte enrumsanbringelsen. Det er nævnt, at den hyppigt tættere kontakt med personale under enrumsanbringelse kan medføre erkendelse af de problemer og den uhensigtsmæssige adfærd, som kan være baggrund for anbringelsen, og et af de lukkede fængsler påpeger, at man snarere end forringede psykiske funktioner efter enrumsanbringelse i nogle tilfælde kan opleve en stabilisering og et mere hensigtsmæssigt afsoningsforløb.

Det er generelt vurderingen, at frivillige enrumsanbringelser er de relativt mindst problematiske. Imidlertid påpeger et af fængslerne det tilsyneladende paradoks, at nogle frivilligt enrumsanbragte på længere sigt kan synes de mest belastede. Baggrunden for dette kan være, at disse umiddelbart kan føle lettelse ved at være undsluppet de problemer og konflikter, som betingede ønsket om enrumsanbringelse, mens de siden kan være belastet af det dilemma selv at kunne bringe anbringelsen til ophør, men ikke at turde dette af frygt for medindsatte m.v.

Der er i arbejdsgruppen enighed om, at det er de meget langvarige tvangsmæssige enrumsanbringelser, som kan være forbundet med psykiske belastninger. Det drejer sig især om de få særligt restriktive enrumsanbringelser af op til års varighed – besluttet på grundlag af tidligere undvigelse og vedvarende farlighed – og de mange usikkerhedsmomenter med hensyn til varighed, tidspunkter for lempelser, overførsel til andet afsoningssted m.m., som er forbundet med disse. Nogle enrumsanbragte, som er enrumsanbragt i lang tid, kan reagere med at udvikle belastningssymptomer som f.eks. initiativsvækkelse, depression m.v. Andre langvarigt enrumsanbragte tåler dette uden tilsyneladende at påvirkes psykisk.

Samlet er det herefter arbejdsgruppens opfattelse, at de få meget langvarige, det vil sige måneder eller år, enrumsanbragte bør undergives et regime, der kan modvirke eventuelle psykiske belastninger og reaktioner forbundet hermed, jf. kapitel 10, men at tvungen enrumsanbringelse i op til nogle få ugers varighed ikke indebærer en sådan risiko for psykisk belastning eller reaktion, at der på dette grundlag bør foretages ændring af regler og praksis.

Arbejdsgruppen finder imidlertid ikke, at spørgsmålet om indsattes psykiske reaktioner på enrumsanbringelse bør udgøre hele grundlaget for stillingtagen til ændringer i regler og praksis. Efter arbejdsgruppens opfattelse tilsiger humanitære hensyn, at regler og praksis udformes, så den belastning, som kan være forbundet med længerevarende enrumsanbringelse, begrænses mest muligt.

Arbejdsgruppen er desuden opmærksom på de internationale anbefalinger om at begrænse enrumsanbringelse mest muligt, blandt andet, som nævnt i arbejdsgruppens kommissorium, at FN's Menneskerettighedskomité efter eksaminationen i Geneve af Danmarks 4. rapport under FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder har udtrykt bekymring for omfanget af isolationsfængsling og enrumsanbringelse i Danmark

Kapitel 9

Begrebet »Udelukkelse fra fællesskab«

9.1 Definition af begrebet

Arbejdsgruppen har set nærmere på definitionen af begrebet udelukkelse fra fællesskab i straffuldbyrdelsesloven og i bekendtgørelse nr. 383 af 17. maj 2001 om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse.

Som nævnt tidligere er der ved straffuldbyrdelseslovens ikrafttræden den 1. juli 2001 sket en ændring af terminologien, således at »enrumsanbringelse« nu kaldes »udelukkelse fra fællesskab«. Man har herved mere tydeligt fået markeret, at bestemmelserne i loven regulerer nogle særlige afsoningsforhold i modsætning til normalsituationen, som er afsoning i fællesskab. For så vidt angår en nærmere beskrivelse af indholdet i dette fællesskab henvises til afsnit 7.2.

Om sammenhængen mellem adgangen til fællesskab og udelukkelse fra fællesskab bemærkes, at udtrykket »fællesskab« hverken omfatter en adgang for de indsatte til selv at vælge, hvilke andre indsatte de vil være sammen med, eller ret til samvær med alle øvrige indsatte.

Begrebet udelukkelse fra fællesskab relaterer sig kun til de situationer, der er nævnt i straffuldbyrdelseslovens § 63 – forebyggelse af undvigelse, strafbar virksomhed m.v. Som nævnt i afsnit 1.5 anses anbringelse på særlige afdelinger for bestemte kategorier af indsatte, f.eks. stofmisbrugere, indsatte med tilknytning til visse organiserede grupper, herunder rockergrupper, eller indsatte med særligt lange eller særligt korte straffe ikke for udelukkelse fra fællesskab, forudsat at de indsatte har adgang til indbyrdes fællesskab.

Til gengæld vil arbejdsgruppen fremhæve, at bestemmelserne i § 63 gælder ved enhver form for udelukkelse fra fællesskab med henblik på at forebygge undvigelse, strafbar virksomhed m.v. Det fremgår af § 1, stk. 2 i bekendtgørelsen om udelukkelse fra fællesskab m.m. Det vil sige, at reglerne finder anvendelse i forbindelse med en hvilken som helst indskrænkning i den indsatte ret til at deltage i den pågældende institutions almindelige fællesskab.

Dette må efter arbejdsgruppens mening tages som udtryk for, at der lægges stor vægt på de indsatte ret til i så vid udstrækning som muligt at have adgang til fællesskab med andre indsatte. Arbejdsgruppen ser det som en god sikring af denne ret, at de forskellige bestemmelser om proportionalitet, varsomhed, ugentlige overvejelser om at bringe udelukkelsen helt eller delvis til ophør osv. ikke blot omfatter den totale isolation af indsatte, men også mindre indgribende former for udelukkelse fra fællesskabet.

Arbejdsgruppen kan på baggrund heraf tilslutte sig, at definitionen af begrebet »udelukkelse fra fællesskab« bør omfatte enhver form for udelukkelse fra fællesskab. Arbejdsgruppens konklusion på baggrund af den foretagne spørgeskemaundersøgelse om enrumsanbringelse, jf. afsnit 7.3, er, at der i kriminalforsorgens institutioner praktiseres forskellige grader af udelukkelse fra fællesskab.

Begrebet udelukkelse fra fællesskab må forstås som enhver form for udelukkelse fra institutionens almindelige fællesskab, der sker i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 63. Ved at bruge formuleringen »institutionens almindelige fællesskab« tages der højde for, at fællesskabet ikke nødvendigvis har samme indhold i de forskellige institutioner.

Arbejdsgruppen mener ikke, at det er muligt at præcisere definitionen af begrebet udelukkelse fra fællesskab i forhold til den nuværende definition i straffuldbyrdelsesloven og tilhørende administrative regler.

9.2. Indberetninger om udelukkelse fra fællesskab

Det følger af ovennævnte definition, at begrebet »udelukkelse fra fællesskab« omfatter enhver form for udelukkelse fra fællesskab.

Institutionernes praksis på området er nærmere belyst i arbejdsgruppens spørgeskemaundersøgelse, jf. afsnit 7.3. Som det fremgår af undersøgelsens resumé, er der (overraskende) mange grader af udelukkelse fra fællesskab, og efter arbejdsgruppens opfattelse er det uheldigt, at institutionernes indberetninger ikke afspejler dette.

Der er dels tale om indberetninger efter 4 ugers udelukkelse fra fællesskab, jf. § 5 i bekendtgørelsen af 17. maj 2001 – altså indberetninger, der ifølge bekendtgørelsens definition bør foretages ved enhver form for udelukkelse fra fællesskab. Det er imidlertid oplyst overfor arbejdsgruppen, at der er en noget uens praksis med hensyn til, hvilke afgørelser der bliver indberettet som udelukkelse fra fællesskab, jf. afsnit 10.3.

Endvidere foretages der en lang række indberetninger til statistisk brug, og arbejdsgruppen har noteret sig, at det af vejledningen til den anvendte statistikindberetning fremgår, at det kun er totaludelukkelse, der skal indberettes. Det vil sige, at de statistiske indberetninger ikke viser, at der kan være tale om forskellige grader af udelukkelse fra fællesskab.

Arbejdsgruppen mener, at det er meget vigtigt, at diverse indberetninger giver et retvisende og detaljeret billede af, hvordan de indsatte afsoner.

Kriminalforsorgen bør naturligvis være yderst opmærksom på de eventuelle skadevirkninger, der kan være forbundet med udelukkelse fra fællesskab. De forskellige indberetninger skal danne grundlag for

kontrol med omfanget og varigheden af udelukkelse og bør derfor med størst mulig klarhed beskrive de indsatte afsoningsforhold.

Ydermere ser arbejdsgruppen oplysningerne som et vigtigt redskab til at kunne drage sammenligninger mellem de forskellige institutioners administration af reglerne om udelukkelse fra fællesskab og i givet fald kunne spørge til forskelle, afdække særlige typer af indsatte m.v.

Arbejdsgruppen har, jf. afsnit 7.3, opdelt svarene i spørgeskemaundersøgelsen i kategorierne frivillig og tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab og i begge kategorier henholdsvis uden og med samvær med medindsatte. I forlængelse heraf har arbejdsgruppen overvejet, om disse kategorier kan danne grundlag for ændringer i de statistiske indberetninger. Der henvises til arbejdsgruppens anbefalinger i afsnit 10.6

Kapitel 10

Anbefalinger

10.1 Afskaffelse eller begrænsning af muligheden for »udelukkelse fra fællesskab«

De indsatte skal så vidt muligt under afsoning have fællesskab med andre indsatte, jf. straffuldbyrdelseslovens § 33. Men det er en forudsætning for gennemførelse af fællesskab, at de indsatte indordner sig under institutionens regler, samt at der kan reageres overfor indsatte, der ikke indordner sig.

Udelukkelse fra fællesskab er en fremadrettet reaktion, hvis formål er at bringe en u hensigtsmæssig adfærd til ophør, og hvis varighed ikke på forhånd er bestemt. Anbringelsen bringes til ophør, når personalet vurderer, at den indsatte forhold er normaliseret. Udelukkelse fra fællesskab anvendes netop i situationer, hvor observation og vurdering af den indsatte adfærd i enrum er nødvendig, før der træffes beslutning om, hvorvidt det er forsvarligt, at den indsatte genoptager fællesskabet, og derfor er muligheden for at reagere med straffelse, som er bagudrettet og på forhånd tidsbestemt, ikke hensigtsmæssig.

Det er således arbejdsgruppens opfattelse, at muligheden for udelukkelse fra fællesskab er nødvendig for at tilgodese hensynet til opretholdelse af ro og orden i kriminalforsorgens institutioner. Arbejdsgruppen har herved også lagt vægt på, at den overvejende del af de tvangsmæssige enrumsanbringelser er forholdsvis kortvarige.

Af humanitære grunde finder arbejdsgruppen, at udelukkelse fra fællesskab bør begrænses mest muligt, særligt bør udelukkelse over 14 dage nøje og jævnlige overvejes. Arbejdsgruppen finder dog, at det i tilstrækkelig grad fremgår af det gældende regelsæt, at udelukkelse fra fællesskab skal begrænses mest muligt. Det fremgår således af straffuldbyrdelseslovens § 63, stk. 5, at udelukkelse fra fællesskab ikke må foretages, hvis udelukkelsen efter indgrebet formål og den krænkelse og det ubehag, som indgrebet må antages at forvolde, ville være et uforholdsmæssigt indgreb, og det fremgår af stk. 6, at udelukkelse fra fællesskab skal gennemføres så skånsomt, som omstændighederne tillader. Endelig fremgår det af stk. 7, at udelukkelse fra fællesskab straks skal bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er opfyldt.

10.1.1 De 15 – 17 årige

Som beskrevet ovenfor i afsnit 4.2.1 opholder 15-17 årige sig kun i fængsel eller arresthus, fordi de undtagelsesvis er fundet uegnet til anbringelse i varetægtsurrogat eller til anbringelse i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 78, det vil sige, der er tale om unge indsatte med en udtalt problemadfærd.

Henset hertil samt til det oplyste om grundlaget for udelukkelsen fra fællesskab i de fire nævnte tilfælde er det **arbejdsgruppens opfattelse, at der fortsat helt undtagelsesvist vil være behov for at kunne udelukke 15-17 årige fra fællesskab**. Om de tidsmæssige grænser herfor henvises til afsnit 10.2.

10.2 Tidsmæssig udstrækning og kompetence

Formålet med ændringen af Retsplejeloven var, som tidligere nævnt, at opnå en væsentlig begrænsning i anvendelsen og varigheden af isolationsfængsling. Der blev således blandt andet fastsat en overgrænse for isolation på 3 måneder, som retten kun helt undtagelsesvis kan forlænge. For arrestanter under 18 år blev der fastsat en ufravigelig overgrænse for isolation på 8 uger.

I Norge er der endvidere en overgrænse for enrumsanbringelse på 1 år. Efter en periode med afprøvelse i fællesskab kan en ny 1 års periode dog påbegyndes.

Langt de fleste indsatte er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i kort tid. I 2000 blev 65 % af udelukkelseerne således bragt til ophør inden for 7 dage, og kun i 3, 5 % af tilfældene varede udelukkelsen over 28 dage. Den gennemsnitlige varighed af udelukkelseerne over 28 dage var i 2000 97 dage. Dette gennemsnitstal dækker over en stor variation i varighed, idet der er enkelte anbringelser, som er meget langvarige.

Det er i lighed med Retsplejelovens regler om udstrækningen af isolationsfængsling således undtagelsen, at udelukkelse fra fællesskab udstrækkes i længere tid end 3 måneder.

Som beskrevet ovenfor i afsnit 4.2.1 var der i første halvår af 2001 kun fire 15-17 årige, som var tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab, og ud af disse fire var der kun en enkelt, som var udelukket fra fællesskab i ca. 8 uger. Det er således kun i helt *ekstraordinære* situationer, at 15-17 årige udelukkes fra fællesskab i længere tid end 8 uger.

En varetægtsarrestant kan anbringes i isolation, såfremt varetægtsfængslingen i sig selv ikke er tilstrækkelig til at hindre arrestanten i at vanskeliggøre forfølgningen i sagen. Der er således tale om et hensyn til politiets efterforskning. Politiet vil kunne tilrettelægge efterforskningen efter de i Retsplejelovens fastsatte overgrænser for isolation, for arrestanter under 18 år en ufravigelig overgrænse på 8 uger.

Anderledes forholder det sig med hensyn til indsatte, herunder 15 – 17 årige, som udelukkes fra fællesskab. Dette kan blandt andet ske for at forebygge undvigelse, voldsom adfærd eller strafbart forhold. Varigheden af en sådan uønsket adfærd er ikke til at forudsige. Den kan i ganske særlige tilfælde bestå igennem længere tid, herunder i længere tid end 3 måneder eller 8 uger. Institutionen bør dog altid nøje overveje, om det er muligt at placere den indsatte på en anden afdeling i institutionen eller eventuelt at overføre den pågældende til en anden institution som alternativ til udelukkelse fra fællesskab.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der i lighed med isolationsreglerne og de norske regler på nuværende tidspunkt bør indføres en overgrænse for udelukkelse fra fællesskab på 3 måneder eller 1 år, idet der i ganske særlige tilfælde, f.eks. over for særlig farlige og undvigelsestruede indsatte, vil kunne være behov for udelukkelse fra fællesskab i længere tid.

Arbejdsgruppen er delt i spørgsmålet om, hvorvidt der bør fastsættes en ufravigelig overgrænse for udelukkelse fra fællesskab for de 15 – 17 årige. Flertallet af gruppens medlemmer finder efter en samlet vurdering ikke grundlag for at fastsætte en ufravigelig overgrænse, idet der i ganske særlige tilfælde vil kunne være behov for udelukkelse i længere tid, idet det er de mest afvigende unge, som end ikke kan rummes i lukkede sociale institutioner, der har

ophold i kriminalforsorgens institutioner, jf. afsnit 4.2.1. **Enkelte (2) af gruppens medlemmer finder, at der bør indføres en overgrænse på 8 uger på baggrund af samme hensyn, som førte til fastsættelse af en ufravigelig overgrænse i reglerne om varetægtsfængsling i isolation.**

Stort set alle **midlertidige udelukkelse fra fællesskab** er af højst et til to døgn varighed, jf. afsnit 7.3. Enkelte anbringelser varer op til 14 dage. **Arbejdsgruppen finder, at midlertidig udelukkelse fra fællesskab som absolut hovedregel ikke bør være mere end fem dage**, jf. princippet i § 71 i straffuldbyrdsloven om anbringelse i forhørselle

Arbejdsgruppen finder, at beslutning om udelukkelse fra fællesskab i længere tid end 3 måneder, for de 15 – 17 årige i længere tid end 8 uger, er en beslutning af en så indgribende karakter, at denne bør træffes af direktoratet. Udelukkelse i så lang tid sker som tidligere nævnt kun undtagelsesvist, og i disse få sager er der efter arbejdsgruppens opfattelse behov for en central vurdering af spørgsmålet om anbringelsens opretholdelse og om regimet for den udelukkede indsatte. En central vurdering kan endvidere sikre ensartethed i vurderingen. Direktoratets stillingtagen bør kombineres med en mulighed for den indsatte for at få en samtale med en repræsentant fra direktoratet. En sådan samtale skal udover at være med til at oplyse sagen, give den indsatte mulighed for at blive hørt og have indflydelse på sin sag, hvilket også kan medvirke til at mindske belastningen ved anbringelsen.

Arbejdsgruppen anbefaler således, at i de undtagelsesvise situationer, hvor der udelukkes fra fællesskab i mere end 3 måneder, bør kompetencen til at beslutte udelukkelsen ligge i direktoratet, for indsatte under 18 år dog allerede, når de har været udelukket fra fællesskab i mere end 8 uger. Endvidere at stillingtagen til regimet efter samme periode foretages af direktoratet, samt at der efter anmodning skal være mulighed for en samtale med en repræsentant fra direktoratet. (For de 15 – 17 årige er anbefalingen kun relevant, hvis der ikke er fastsat en overgrænse for udelukkelse fra fællesskab på 8 uger, jf. forrige side)

10.3 Forelæggelsesregler

Ifølge bestemmelserne i straffuldbyrdslovens § 63, stk. 5 og 7 må udelukkelse fra fællesskab kun anvendes, hvis det i den enkelte sag skønnes nødvendigt, og i så fald må udelukkelse fra fællesskab ikke udstrækkes i længere tid end formålet tilsiger. Institutionen pålægges mindst én gang om ugen at overveje spørgsmålet om helt eller delvis at bringe udelukkelsen fra fællesskab til ophør.

Det er på denne baggrund, at der i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 383 af 17. maj 2001 om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle m.v., i fængsler og arresthuse, er fastsat bestemmelser om, at når en indsat har været udelukket fra fællesskab i 4 uger, skal det indberettes til Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen. Tilsvarende gælder ved afslutningen af hver 4 ugers periode. Sammen med indberetningen skal der indsendes en kopi af forhørsprotokollen (grundlaget for den oprindelige beslutning om udelukkelse fra fællesskab) samt en kopi af de notater, som institutionen mindst én gang om ugen har udarbejdet om institutionens overvejelser om helt eller delvis at bringe udelukkelsen til ophør, herunder om dato og klokkeslæt for overvejelserne. Der henvises til bekendtgørelsens § 5. Der fandtes tilsvarende forelæggelsesregler i det tidligere cirkulære om anbringelse i enrum.

Det er oplyst overfor arbejdsgruppen, at direktoratet i det store og hele er enig med institutionerne i, at betingelserne for udelukkelse fra fællesskab i det pågældende tidsrum (en 4 ugers periode, 8 ugers periode, 12 ugers periode etc.) har været opfyldt. På den anden side har arbejdsgruppen fra direktoratet fået oplyst, at de notater, som institutionen mindst én gang om ugen udarbejder om institutionens overvejelser om helt eller delvis at bringe udelukkelsen til ophør, til tider er mangelfulde, idet notaterne ikke i tilstrækkelig grad indeholder en udførlig begrundelse for, hvorfor institutionen har fundet fortsat udelukkelse fra fællesskab nødvendig.

Arbejdsgruppen finder på baggrund af ovenstående ikke, at der er behov for at ændre på forelæggelsesreglerne, således at der bør ske hyppigere indberetning end i dag. Arbejdsgruppen skal i stedet foreslå, **at institutionerne gøres opmærksom på, at notaterne om de ugentlige overvejelser om helt eller delvis at bringe udelukkelsen til ophør, skal indeholde en mere udførlig og konkret begrundelse** for, hvorfor institutionen har skønnet fortsat udelukkelse fra fællesskab nødvendig og herunder uddybe, hvorfor det ikke har været forsvarligt/muligt at tilbyde begrænset fællesskab. **Arbejdsgruppen skal desuden anbefale, at institutionerne gøres særligt opmærksomme på, at indberetninger i henhold til bekendtgørelsens § 5 skal foretages ved enhver form for udelukkelse fra fællesskab**, jf. afsnit 9.2.

10.4 Domstolsprøvelse

I § 112 i straffuldbyrdelsesloven er der fastsat regler, som udvider den indsattes mulighed for domstolsprøvelse af afgørelser, der træffes som led i straffuldbyrdelsen. Bestemmelsen indebærer, at visse nærmere opregnede afgørelser af den indsatte kan forlanges indbragt for domstolene inden 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt den pågældende.

Afgørelser om udelukkelse fra fællesskab indgår ikke i opregningen i § 112 og kan således ikke forlanges domstolsprøvet i medfør af straffuldbyrdelsesloven. Om baggrunden herfor fremgår af lovforslagets almindelige bemærkninger blandt andet, at § 112 omfatter endelige administrative afgørelser, der har lighed med straffesager eller i øvrigt har særlig indgribende betydning for den indsatte, f.eks. visse afgørelser vedrørende straffetidsberegning, nægtelse af prøveløsladelse, anbringelse i strafcelle i mere end 7 dage m.m, jf. § 112.

Afgørelser, der er begrundet i hensynet til at opretholde orden og sikkerhed i kriminalforsorgens institutioner, herunder afgørelser om udelukkelse fra fællesskab, er ikke omfattet af adgangen til domstolsprøvelse.

En vurdering af behovet for at skride ind i disse tilfælde vil i vidt omfang bero på en kriminalforsorgsmæssig vurdering. Der er ofte tale om skønspregede afgørelser, der træffes ud fra et indgående kendskab til miljøet i institutionen, et kendskab som domstolene ikke har i samme omfang.

Udelukkelse fra fællesskab som led i straffuldbyrdelsen er begrundet i hensynet til at opretholde ro og orden i afsoningsinstitutionen. Indgrebet er fremadrettet og har blandt andet til formål at hindre, at den dømte begår kriminalitet under afsoningen eller undviger. Indgrebet adskiller sig derved på afgørende måde fra isolation under varetægtsfængsling, hvor formålet er at modvirke, at den sigtede vanskeliggør efterforskningen i sagen, f.eks. ved at påvirke medsigtede eller vidner.

Arbejdsgruppen kan således henholde sig til, at der ikke er fundet anledning til at indføre adgang til domstolsprøvelse af afgørelser om udelukkelse fra fællesskab.

10.5 Regimet

10.5.1 Tidsmæssig afgrænsning

Arbejdsgruppen er enig om, at det som i isolationsreglerne er relevant at afgrænse anbefalinger om ændring af regimet til at gælde udelukkelse fra fællesskab **over 14 dage**.

Gruppens erfaring er, at der ofte er problemer indenfor de første dage efter en anbringelse i enrum. Arbejdsgruppen mener dog ikke, at problemer indenfor de første dage kan afhjælpes ved ændringer af regimet. Ændringer i regimet må anses kun at have reel betydning i forhold til indsatte, der er anbragt i længere tid end 14 dage.

Desuden er det arbejdsgruppens opfattelse, at det er mere psykisk belastende at sidde varetægtsfængslet i isolation end at være udelukket fra fællesskab, jf. kapitel 9, hvorfor arbejdsgruppen ikke finder det relevant at anbefale ændringer i regimet tidligere, end det er vurderet at være nødvendigt for retsligt isolerede indsatte.

Midlertidig udelukkelse fra fællesskab er herefter ikke omfattet af nedennævnte anbefalinger, idet disse anbringelser afsluttes inden 14 dage, jf. afsnit 7.3.

10.5.2 Anbefalinger

Frivillig udelukkelse fra fællesskab

Arbejdsgruppen finder, at anbefalinger må afhænge af, i hvor høj grad der er tale om frivillighed. Efter arbejdsgruppens opfattelse er der ingen grund til at anbefale særlige regler for de frivilligt anbragte, hvis anbringelsen er frivillig på den måde, at den indsatte til enhver tid kan gå tilbage til almindeligt fællesskab. Det er dog arbejdsgruppens opfattelse, blandt andet på baggrund af den foretagne spørgeskemaundersøgelse om enrum, at mange indsatte, der er frivilligt udelukket fra fællesskab, reelt ikke har et valg. De kan ikke gå ud i fællesskabet af angst for represalier fra andre indsatte.

Det er arbejdsgruppens erfaring, at nogle af de indsatte i frivilligt enrum i udtalt grad er præget af misbrug af euforiserende stoffer. De er umotiverede for forsøg på aktivering eller beskæftigelse, laver dag om til nat og er stort set kun optaget af at forsøge at skaffe sig euforiserende stoffer. Arbejdsgruppen er bekendt med, at Direktoratet for Kriminalforsorgen har iværksat en række initiativer, der skal forbedre mulighederne for behandling af indsatte med misbrugsproblemer, og arbejdsgruppen skal derfor nøjes med at pege på, at der netop blandt de frivilligt udelukkede fra fællesskab kan være nogle, hvor en særlig indsats er påkrævet.

Arbejdsgruppen skal desuden nævne, at nogle få indsatte, som ikke nødvendigvis er misbrugere, under hele afsoningen ønsker at isolere sig totalt fra andre indsatte. Arbejdsgruppen skal anbefale, at disse indsatte følges nøje og eventuelt tilses af læge, idet ønsket om totalt at isolere sig fra andre mennesker kan være et udtryk for psykisk sygdom.

De frivillige udelukkelse fra fællesskab kan umiddelbart opfattes som et mindre betydningsfuldt problem. Den indsatte kan selv anmode om igen at komme i fællesskab, og generelt tages der hensyn til den indsattes egne ønsker vedrørende samvær med andre m.v. Nogle lukkede fængsler har særlige afdelinger for enrumsanbragte, hvor disse indsatte i varierende grad har samvær med andre indsatte – »der er et godt fællesskab mellem de frivilligt enrumsanbragte« er en formulering, som arbejdsgruppen er stødt på under sin undersøgelse – og hvor nogle af de indsatte ønsker at forblive under hele afsoningen.

Arbejdsgruppen skal imidlertid fremhæve, at frivillig udelukkelse fra fællesskab især finder sted i de lukkede fængsler, hvor halvdelen af samtlige udelukkelse fra fællesskab er frivillige, men hvor en indsat vælger at være frivilligt udelukket fra fællesskab på grund af konflikter med medindsatte, f.eks. på grund af kriminalitetens art eller på grund af gæld. Der er således ikke tale om egentlig »frivillig« udelukkelse fra fællesskabet, men derimod om, at en indsat kan føle sig presset til at være udelukket fra fællesskab på grund af konflikter med andre indsatte. Hertil kommer, at det ikke sjældent sker, at personalet opfordrer en indsat til frivillig udelukkelse fra fællesskab, idet personalet vurderer, at den indsatte vil kunne få konflikter med andre indsatte. Procentuelt er antallet af frivillige enrumsanbringelser i arresthusene væsentlig lavere end i de lukkede fængsler, og det er således nærliggende at antage, at det er det udstrakte fællesskab i de lukkede fængsler, som er baggrunden for mange frivillige enrumsanbringelser i disse institutioner, idet fællesskabet i arresthusene (blandt varetægtsarrestanter) er anderledes begrænset, jf. afsnit 7.2. Arbejdsgruppen må således antage, at det øgede fællesskab i de lukkede fængsler, som er en del af normaliseringsprocessen, betyder, at en ikke helt ringe del af indsatte i lukkede fængsler får så udtalte problemer i dette fællesskab, at de foretrækker frivillig udelukkelse fra

fællesskab. Arbejdsgruppen er opmærksom på, at de lukkede fængsler på forskellig måde, herunder ved oprettelse af særlige afdelinger, forsøger at afbøde de her skitserede problemer.

Arbejdsgruppen finder anledning til at påpege, at der generelt påhviler kriminalforsorgen et ansvar for, at alle, der indsættes til afsoning af en frihedsstraf, kan afsone under trygge forhold uden risiko for trusler med videre fra medindsatte.

Arbejdsgruppen finder, at den mest hensigtsmæssige placering er **i særlige afdelinger med begrænset fællesskab**, hvor de indsatte, der er frivilligt udelukket fra fællesskab, kan anbringes sammen efter en konkret vurdering af, hvem der kan afsone sammen. Sådant anbringelse sker allerede for hovedparten af de frivilligt enrumsanbragte, jf. afsnit 7.3 Resume.

De særlige afdelinger skal være indrettet med selvstændige arbejdspladser og fritidsmuligheder.

Arbejdsgruppen finder, at det er vigtigt, at personalet intensivt opfordrer og forsøger at motivere de indsatte til at deltage i begrænset fællesskab, aktiviteter og relevante behandlingstilbud.

Som tidligere nævnt anses anbringelse på særlige afdelinger for bestemte kategorier af indsatte efter de gældende regler ikke for udelukkelse fra fællesskab, selvom en sådan placering udelukker de indsatte fra samvær med indsatte, der ikke tilhører de særlige kategorier.

Tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab

Anbefalingerne i dette afsnit gælder indsatte, der er udelukket fra fællesskab i mere end 14 dage, jf. afsnit 10.5.1.

Som oplyst i afsnit 7.1 var der i 2000 3,5% af de tvangsmæssige enrumsanbringelser, der varede over 28 dage, og den gennemsnitlige varighed af disse var 97 dage.

På baggrund af disse tal har arbejdsgruppen valgt at anbefale specielle tiltag for den lille gruppe indsatte, som er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i over 3 måneder, jf. nedenfor side 69f. .

Det er arbejdsgruppens vurdering, at **muligheden for samvær med medindsatte er af stor betydning for indsatte, der er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab**. Materialet fra spørgeskemaundersøgelsen blev derfor delt i to grupper, dels tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab uden samvær med medindsatte, dels tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab med samvær med medindsatte, jf. afsnit 7.3.

Alle institutionstyper anvender tvangsmæssig enrumsanbringelse, men en række mindre arresthuse meget sjældent, det vil sige mindre end en gang om året. Tvangsmæssig enrumsanbringelse kan finde sted såvel uden som med et vist samvær med medindsatte, og tvangsmæssig enrumsanbringelse uden samvær med medindsatte anvendes lidt hyppigere end tvangsmæssig enrumsanbringelse med samvær med medindsatte. For begge former er varigheden i op imod tredjedele af tilfældene under fjorten dage, lidt længere for tvangsmæssig enrumsanbringelse med samvær med medindsatte. Det er kun et begrænset antal tvangsmæssigt enrumsanbragte, som er undergivet dette regime i mere end fire uger, for tvangsmæssigt enrumsanbragte uden samvær med medindsatte er størrelsesordenen omkring 10-15 indsatte pr. kvartal, for tvangsmæssigt enrumsanbragte med samvær med medindsatte er under ti indsatte i løbet af et kvartal undergivet dette regime i mere end fire uger. Nogle tvangsmæssigt enrumsanbragte uden samvær med medindsatte har mulighed for at bruge kondirum, bibliotek og lignende.

Arbejdsgruppen skal fremhæve, at det kun er et begrænset antal, som over en længere periode, det vil sige over fire uger, er undergivet tvangsmæssig enrumsanbringelse. Arbejdsgruppen er dog opmærksom på, at længerevarende tvangsmæssig enrumsanbringelse eventuelt kan være en belastning for den

indsatte, og arbejdsgruppen skal derfor foreslå, at denne mulige belastning søges afbødet, jf. nærmere nedenfor.

Som anført finder arbejdsgruppen, at mulighed for samvær med medindsatte er af stor betydning for tvangsmæssigt enrumsanbragte. Alle de institutioner, der foretager tvangsmæssig enrumsanbringelse, anvender begge former. Det foreliggende materiale tillader ikke nogen vurdering af hvilke kriterier, der lægges til grund for anvendelse af tvangsmæssig enrumsanbringelse med eller uden samvær med medindsatte. **Overordnet skal arbejdsgruppen imidlertid anbefale, at institutionerne i hvert enkelt tilfælde nøje overvejer, hvorvidt en tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab kan kombineres med samvær med en eller flere medindsatte**, uden at formålet med anbringelsen herved forspildes. Samvær kan eksempelvis være i form af cellefællesskab, fælles gårdtur, beskæftigelse eller aktiviteter i fritiden sammen med en anden eller flere andre indsatte.

Ét formål med udelukkelse fra fællesskab, fjernelse af en utilpasset indsat på afdelingen, kan tilgodeses, hvis der er mulighed for anbringelse i **særlig afdeling**, indrettet til modtagelse af indsatte, der midlertidigt skønnes uegnet til fællesskab på almindelig fællesskabsafdeling. Arbejdsgruppen skal i den forbindelse pege på, at der på en sådan afdeling bør være personaleressourcer, så der er mulighed for beskæftigelse og aktivering samtidig med opretholdelse af et forsvarligt sikkerhedsmæssigt niveau.

Arbejdsgruppen skal anbefale, at efter udelukkelse fra fællesskab i over 14 dage skal personalet i særlig grad være opmærksomme overfor de anbragte. Personalet skal i det ugentlige notat overveje muligheder for gradueringer i anbringelsen. Herunder skal det overvejes, om der kan tilbydes fællesskab med en eller flere indsatte i cellen eller under gårdtur, mulighed for arbejde i fællesskab, arbejde i særligt indrettede lokaler, eneundervisning, aktiviteter i fritiden sammen med personalet. Endvidere skal det overvejes, om samtale med præst, læge eller psykolog skal foreslås. I overvejelserne skal indgå en konkret vurdering af den enkelte indsatte, herunder hensynet til orden og sikkerhed i institutionen.

I forbindelse med arbejdsgruppens overvejelser om gratis tv og pc'ere m.m. har arbejdsgruppen set på de vurderinger, som fremgår af indstilling af 22. februar 2001 fra arbejdsgruppen, der skulle stille forslag til, hvordan Kriminalforsorgen bekæmper indsmugling, handel og brug af narkotika i fængsler og arresthuse.

Af indstillingen fremgår det blandt andet, at »ud fra de erfaringer, der er i de lukkede fængsler og i arresthusene, er det vanskeligt at angive i hvor mange tilfælde effekter bruges til indsmugling, men det er overvejende institutionernes opfattelse, at særligt elektriske apparater som radio, TV, video, hårtørrere, barbermaskiner og lignende er meget vanskelige at visitere for personale, og der er som følge heraf også eksempler på, at netop de nævnte apparater bruges til indsmugling af narkotika, mobiltelefoner og andre ulovlige effekter. Der peges også på, at videobånd, kassettebånd, playstations mv. er vanskelige at visitere.«

Det bliver derfor foreslået, dels på baggrund af erfaringerne i de lukkede fængsler og arresthuse, hvor man har en begrundet formodning om, at de elektriske apparater bruges til indsmugling, og dels de positive erfaringer Københavns Fængsler har haft med et total forbud, at der i de lukkede fængsler og arresthuse ikke skal ske indlevering af elektriske apparater og andre effekter, som er vanskelige at visitere.

Arbejdsgruppen er enig i konklusionerne om, at der ikke skal kunne indleveres egne elektriske apparater og andre medbragte genstande, som er vanskelige at visitere, også for så vidt angår genstande til indsatte, som er udelukket fra fællesskab af den ene eller anden årsag.

Arbejdsgruppen finder, at indsatte, der er tvangsmæssigt udelukket fra fællesskab i mere end 14 dage, bør have mulighed for gratis tv, som kan lånes af institutionen. Arbejdsgruppen har

herved også lagt vægt på, at indsatte, der er udelukket fra fællesskab, kun har mulighed for celledarbejde, og derfor ikke altid har mulighed for i samme omfang som de øvrige indsatte at optjene arbejdspenge.

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at mange af de indsatte finder, at der er behov for en bredere vifte af tilbud som f.eks. pc'ere, playstations mv. som kan bruges i forbindelse med uddannelse og som adspredelse de mange timer i cellen taget i betragtning.

Arbejdsgruppen finder, at udelukkelse fra fællesskab, jf. afsnit 10.1, skal begrænses mest muligt, og man kan frygte, at udelukkelse fra fællesskab, såfremt der tilbydes pc'er og playstations mv., ligefrem kan blive attraktivt. **Arbejdsgruppen kan derfor ikke anbefale, at indsatte der er udelukket fra fællesskab, får adgang til disse medier på cellen.**

Arbejdsgruppen ser hellere, at der bliver mulighed for, at indsatte, der er udelukket fra fællesskab, i **nærmere aftalte tidsrum får adgang til eksempelvis at spille playstation eller lignende to og to.**

Hvad angår pc'erne er arbejdsgruppen som ovenfor nævnt af den opfattelse, at indsatte, der er udelukket fra fællesskab, ikke skal have adgang til egne pc'er på cellen. Arbejdsgruppen har forståelse for, at pc'erne som arbejdsredskab kan bruges både i uddannelses- og fritidsøjemed. På nuværende tidspunkt har de indsatte mulighed for at arbejde og bruge pc'erne i forbindelse med undervisning og styrede fritidsinteresser. Arbejdsgruppen finder derfor, at hvis de indsatte får adgang til pc'er på cellen, kan det betyde, at flere indsatte fravælger muligheden for skoleundervisning og herved eventuelt fællesskab med andre indsatte.

Særlige anbefalinger ved udelukkelse fra fællesskab i over 3 måneder.

Denne gruppe omfatter få anbragte, hvor enkelte er anbragt i meget lang tid, jf. afsnit 7.1. De samme anbefalinger som nævnt ovenfor gælder naturligvis også for denne gruppe.

Efter arbejdsgruppens opfattelse er der nogle indsatte, hvor det er nødvendigt, at de udelukkes fra fællesskab i meget lang tid, fordi de i særlig høj grad er personfarlige, flugttruede mv. Overfor de meget langvarigt anbragte finder arbejdsgruppen, at der er grund til at være særligt opmærksom på deres situation, og i særlig grad at søge at afbøde belastningen ved at være udelukket fra fællesskab i en lang periode.

Arbejdsgruppen anbefaler som nævnt i afsnit 10.2, at efter udelukkelse fra fællesskab i 3. måneder er det **direktoratet, der skal tage stilling til anbringelsens opretholdelse og det fortsatte regime**, herunder gradueringer i regimet. De indsatte skal herefter efter anmodning have mulighed for en samtale med en repræsentant fra direktoratet.

De indsatte skal have tilbudt **særligt veludstyrede celler**, jf. princippet i § 9 i bekendtgørelse om udelukkelse af indsatte fra fællesskab m.m. Der skal efter anmodning udleveres **gratis tv**.

Indsatte, der er langvarigt udelukket fra fællesskab, og som ikke har mulighed for samvær med andre indsatte, skal efter ønske og på baggrund af en konkret vurdering af behovet have mulighed for at få udleveret **gratis pc til brug på cellen** samt have **udvidet mulighed for besøg**.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det mest hensigtsmæssige regime for disse indsatte er etablering af **små (4 – 8 personer) særligt sikrede afdelinger**, hvor der kan være mulighed for fællesskab med anden/andre indsatte i samme situation. Arbejdsgruppen er opmærksom på, at en sådan afdeling bliver etableret i det nye statsfængsel, der skal bygges i Horsens.

10.6 Statistiske indberetninger

I forlængelse af resultaterne fra arbejdsgruppens spørgeskemaundersøgelse vedrørende udelukkelse fra fællesskab (enrumsanbringelse), der henvises specielt til undersøgelsens resume i afsnit 7.3, har arbejdsgruppen overvejet, hvordan de statistiske indberetninger kan ændres, så de giver et mere detaljeret billede af, hvordan de indsatte afsoner. Der henvises endvidere til afsnit 9.2.

Frivillig udelukkelse fra fællesskab

Som nævnt er det arbejdsgruppens vurdering, at for så vidt angår belastningen ved at være udelukket fra fællesskab er muligheden for samvær med medindsatte af stor betydning for de indsatte. Dette sammenholdt med at spørgeskemaundersøgelsen har vist, at mange af de indsatte, der selv vælger fællesskabet fra, er placeret på særlige afdelinger, hvor de i varierende omfang har fællesskab med medindsatte, fører efter arbejdsgruppens mening til, at man ved de statistiske indberetninger bør koncentrere sig om de indsatte, der overhovedet ikke har samvær med medindsatte.

Arbejdsgruppen skal således anbefale, at de statistiske indberetninger vedrørende frivillig udelukkelse fra fællesskab fremover kun omfatter indsatte, der ønsker at isolere sig totalt fra andre indsatte.

Arbejdsgruppen finder, at alle frivillige udelukkelse fra fællesskab af denne type skal indberettes.

Dette betyder ikke, at man ikke bør være opmærksom på det problematiske i, at en række indsatte ønsker at afsoner på særlige beskyttede afdelinger med begrænset fællesskab. Der henvises til arbejdsgruppens anbefalinger i afsnit 10.5.2.

Tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab

Det fremgår af afsnit 10.5.1 og 10.5.2, at arbejdsgruppen skelner mellem udelukkelse fra fællesskab i henholdsvis under og over 14 dage og anbefaler forskellige ændringer i regimet ved udelukkelse over 14 dage.

Arbejdsgruppen mener, at denne opdeling bør afspejles i de statistiske indberetninger. **Arbejdsgruppen skal herefter anbefale, at der (som nu) foretages indberetning af alle tvangsmæssige udelukkelse fra fællesskab, og at institutionerne tillige – i hvert fald ved tvangsmæssig udelukkelse fra fællesskab over 14 dage – indberetter, hvilken grad af udelukkelse fra fællesskab der er tale om, det vil sige med/uden samvær med medindsatte.**

Arbejdsgruppen anbefaler, at der på indberetningsskemaet kan være forskellige afkrydsningsmuligheder for forskellige typer af regimer, f. eks.:

- helt uden fællesskab
- med fællesskab
- fællesskab i arbejdstid
- fællesskab i fritid
- midlertidig udelukkelse

Arbejdsgruppen er dog bekendt med, at der kan være visse tekniske problemer forbundet med indsamling af nye typer data.

Dels skal der på grund af det nuværende system med manuelle indberetninger tages hensyn til, at det skal være muligt for institutionerne at udfylde skemaerne korrekt og at datamængden ikke skal være alt for kompliceret for at kunne behandles statistisk.

Dels kan man risikere at miste information ved overgangen til en ny registreringsmetode. Der tænkes her på, at et forløb vedrørende udelukkelse af en indsat fra fællesskab meget vel kan bestå af flere forskellige

typer af udelukkelse. Såfremt der skal ske indberetning, hver gang der skiftes type, mister man måske det samlede overblik over personens forløb, da det på nuværende tidspunkt ikke er muligt at få indberetning om type og varighed i samme skema. Arbejdsgruppen har imidlertid fået oplyst, at det med indførelsen af Klientsystemet vil være muligt at personrelaterede oplysningerne om udelukkelse fra fællesskab, idet man via dette kan få et samlet overblik over et forløbs type(r) og varighed.

Arbejdsgruppen skal foreslå, at direktoratets statistikafdeling inddrages i den mere detaljerede planlægning af en ny registreringsmetode, og at man i den forbindelse arbejder tæt sammen med diverse praktikere fra fængsler, der skal indberette de ønskede oplysninger.

Midlertidig udelukkelse fra fællesskab

Der synes at være en forskellig praksis, hvad angår indberetninger af midlertidig udelukkelse fra fællesskab, men stort set alle midlertidige udelukkelse er af højst et til to døgn varighed. Enkelte varer op til 14 dage.

Arbejdsgruppen skal anbefale, at der udarbejdes ensartede retningslinjer for indberetning af midlertidig udelukkelse fra fællesskab.

Bilag

Bilag 1 Spørgeskema om isolerede varetægtsarrestanter

Bilagene kan rekvireres ved henvendelse til Marianne Kristensen, **Juridisk kontor, tlf. 32 68 47 06.**

Bilag 2 Spørgeskema om enrumsanbringelse

Bilagene kan rekvireres ved henvendelse til Marianne Kristensen, **Juridisk kontor, tlf. 32 68 47 06**

Skal tjekkes